S. Glassius.

Christus in peccatis nostris serviens. Es. 43. v. 24. 25.

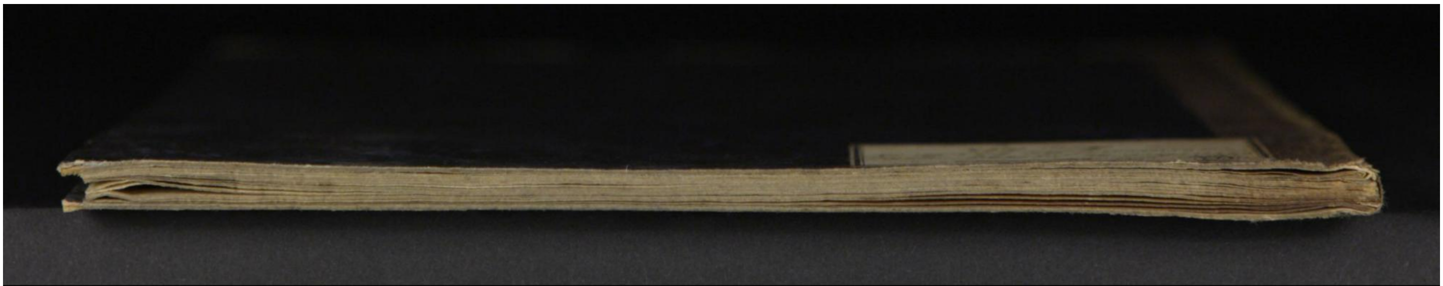
Jena, 1693.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

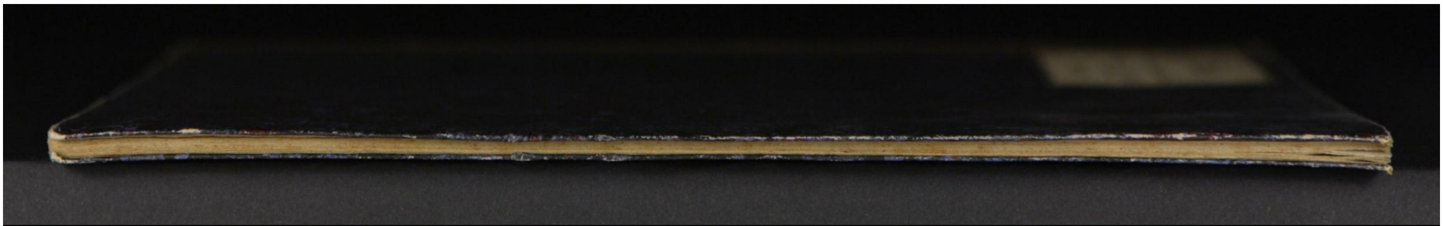
Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

1,- 136
DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 1 4°
1 1 01 0 4 01057 4
+ REX
BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS
Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

7.

CHRISTUS IN PECCATIS NOSTRIS SERVIENS,

Seu

DICTI PROPHETICI

Eſa. XLIII, 24. 25.

Servire me feciſti in iniquitatibus tuis, &c.

Succincta & Orthodoxa explicatio,

Quam

DoCtore IesV faVenter annVente MortVo,

Præſcitu & conſenſu Venerandæ & Ampliſs. Facultatis Theologicæ

Ad placidam diſputationem proponit publicè

SALOMON GLASSIUS,

SS. Theol. Doctor & Profeſſor Publicus,

RESPONDENTE

INGUARDO NICOLAI, Mulvadio-Dano,

Habebitur in Auditorio Theologico,

Pridiè Feſti Reſurrectionis Dominicæ, qui ultimus Martii eſt,

In honorem DEI proximiq; commodum denuo multùm correctior luci data.

JENÆ, ex Ergaſterio STEINMANNIANO.

ANNO M. DC. XCIII.

1621

939

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

BIBLIOTHECA REGIA HAVNIENSIS

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

בג״ה

EXPOSITIO

Verſ. 24. 25. capitis XLIII. Eſaiæ.

TEXTUS.

24. אַךְ הֶעֱבַדְתַּנִי בְּחַטֹּאותֶיךָ הוֹגַעְתַּנִי בַּעֲוֺנֹתֶיךָ׃
25. אָנֹכִי אָנֹכִי הוּא מֹחֶה פְשָׁעֶיךָ לְמַעֲנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר׃

Verſio Latina:

24. Servire me feciſti in peccatis tuis, fatigas me in iniquitatibus tuis.

25. Ego ego ipſe, delens prævaricationes tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor.

Germanica Lutheri:

24. Mir haſtu Arbeit gemacht in deinen Sünden / und haſt mir Mühe gemacht in deinen Miſſethaten.

25. Jch / Jch tilge deine Ubertretung umb meinet willen / und gedencke deiner Sünde nicht.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

PROOEMIUM.

§. 1.

Quando D. Apoſtolus 1. Cor. XV. 3. inquit: *Chriſtum mortuum eſſe pro peccatis noſtris ſecundum Scripturas*, haud obſcurè ad V. T. ſcriptorum, de Chriſto patiente & moriente tractantium, accuratam evolutionem nos remittit. Id quod & Chriſtus *tùm* exemplo ſuo facit, *tùm* monito. *Prius*, dum monumenta Moſis, Prophetarum & Pſalmorum de ſe loquentia Apoſtolis explicat, Luc. XXIV, 27. 44. 45. *Poſterius*, dum ſcrutari jubet Scripturas (V. T.) easque de ſe teſtimonium perhibere pronunciat, Joh. V, 39.

§. 2. Quæ ipſa nos etiam movent, ut de paſſione acerbiſſimâ Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti hoc meditationibus iſtis piis deſtinato tempore devotam ex Vet. Teſt. Canone, & præſertim ex Dicto allegato Eſa. XLIII, 24. 25. inſtituamus ἐρεύνησιν καὶ συζήτησιν. Præſtabimus id DEO feliciter annuente methodo eâ, quam ipſe Chriſtus in voce emphaticâ ἐρευνᾷν Joh. V, 39. nobis proponit.

§. 3. Eſt in illâ (obſervante Chryſoſtomo *Homil. XXI. in Geneſ.*) *metaphora, ducta à foſſoribus metallorum, qui intimas terræ cavernas perſcrutantur.* Foſſores rerumque metallicarum periti *primò* omnium de metallo ipſo ſunt ſoliciti, an auri, an argenti, an æris, an cupri, an plumbi & ferri effodiendi ſpes in aliquo loco effulgeat, inde etiam virgulæ divinæ (quam ita vocant) adminiculo eam ad rem uti ſolent: *poſteà* re probè exploratâ, & auri argentive venis repertis ἐρευνᾷν ſtrenuè incipiunt, & repertas venas accuratè perſequuntur; *tandem* ſuos ad uſus effoſſum metallum accommodant.

Diſpoſitio futuræ tractationis. §. 4. Pari ratione in Dicti noſtri Prophetici ſeu aurifodinæ precioſisſimæ inquiſitione & explicatione rem aggrediemur, ut nimirum 1, *de metalli*, quod inibi continetur,

quali-

qualitate ſimus ſoliciti, hoc eſt, *ſubjectum*, *argumentum* & *ſcopum* ejus conſideremus, an ſcil. de Chriſto Jeſu patiente & paſſione ſua nos DEO propitiante agat. 2. *Auro* ibi reperto, Chriſtumque ſcopum Dicti Prophetici eſſe, oſtenſo, venas ipſas accuratè perluſtremus, hoc eſt, textum Propheticum ἀναλύωμεν reſolvamus & explicamus. 3. Omnia ad *uſum ſuum & Chriſtianam praxin* accommodemus. *Breviter* dicendo, tractationis noſtræ *tres* conſtituimus *Partes*: *I. De ſubjecto & argumento*; *II. De textus expoſitione*; *II. De uſu textus* tùm *elenctico* tùm *practico* aget.

Chriſte, labore tuo qui cœlica dona paràſti,
Utilis ut noſter ſit labor iſte, juva.

PARS I.

De ſubjecto & argumento textus differens.

§. 5. *Ut abſque fundamento imbecillis eſt ædificatio, ita niſi invento ſcopo Scriptura eſt inutilis*, aït Chryſoſt. *ſuper Pſal. II.* Illum penſi habentes Canona, ante omnia in hoc textu, ut utiliter tractari queat, ſcopum jure meritò inquirimus, *Triplex* autem hoc loco ſententiarum in interpretibus videre eſt divortium; *Prima* inter illas mala eſt & *execrabilis*: *altera* media eſt aliquo modo *tolerabilis*; *poſtrema* bona eſt & *laudabilis*.

§. 6. *Primam* præter Judæos & Calvinianos, perduelles Chriſti hoſtes, amplectitur CALVINUS, nobilis ille Scripturarum ϛρεβλωτὴς, cujus in *Comment. h. l. pag. 434.* hæc verba ſunt: *Qui hunc locum de Chriſto exponunt, ſenſum Prophetæ torquent. Quare ſimplicior mihi videtur hæc interpretatio: Conqueritur enim Dominus, quòd homines eum peccatis ſuis moleſtum onus ſubire coëgerint, qui tamen reverenter ſe ei ſubjicere debuiſſent. Nam cùm inſurgimus adverſus DEUM, eum quaſi ſervum proterviâ & petulentiâ noſtrâ reddimus. Hoc autem melius exponit, cùm ait, ſe laboraſſe*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

raſſe, id eſt, varia tædia devoraſſe ob nequitiam populi ſui. Ipſum enim quodammodo vulneramus & configimus, ut inquit Propheta, cùm reſpuimus ipſius vocem, neque ab eo regi nos patimur. Calvinum ſequuntur alii ejus complices, præſertim MUSCULUS in *Comment. pag. 601.* qui verba *laboris & defatigationis*, in hoc textu occurrentia, explicans, ita ſcribit: *Laborabat & fatigabatur* (DEUS) *tùm ferendo tùm corrigendo ipſorum* (Judæorum) *peccata. Haud cadit labor & fatigatio in divinam naturam, ſed humano more loquitur, ut rem ipſam, imò indignitatem rei exprimat.*

§. 7. *Secundam* ſententiam amplectuntur GUALTERUS *Homil. CCXXVI. in Eſa.* PISCATOR *in annotat. ad h. l.* SCULTETUS *in idea concion. ſuper Eſa.* & alii, qui de *redemtione temporali populi* Judaici in ſenſu *literali*; *de redemtione ſpirituali* per Chriſtum facta in ſenſu *typico* hunc locum, ut & totum Caput XLII. exponi poſſe & debere aſtruunt. Cui ſententiæ PARÆUS quoque Calvinum defendens aſtipulari videtur, ut ex *Antepareo* B. Hunnii *pag. 867.* videre eſt.

§. 8. *Tertia* B. LUTHERI *in Comment. Eſa. Tom. III. Jen. Lat. f. 386. a.* & reliquorum orthodoxorum Scripturæ Interpretum ſententia eſt, de Chriſto ſcilicet patiente, ſuaque obedientia, paſſione & morte æternam redemtionem promerente hunc textum in ſenſum literali agere, & Chriſti futuri Θεανθρώπȣ hæc ipſa verba eſſe. Cui orthodoxiæ aſtipulari videntur *Tremellius* & *Junius* in ſua verſione, quando ad *verſ. 26.* ſequentem annotant hæc verba: *Conteſtatio* συγχωρητικὴ *ad confirmandum ſuperius documentum de gratuita peccatorum remiſſione in Chriſto, &c.*

§. 9. Ut de dicto ſententiarum divortio rectum Scripturâ duce ferri poſſit judicium, utque unâ quaſi fidelia duo parietes dealbari, hoc eſt, & ſententiæ Calvini falſites, & poſterioris orthodoxæ veritas conſpici queat, hoc ponimus theorema: *Chriſtus Jeſus, ſervitute ſuæ exinanitionis & obedientiæ, laboreq; paſſionum crucis & mortis gratuitam peccatorum*

Orthodoxa ſententia.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

terum noſtrorum deletionem impetrans; Dicti noſtri Prophetici (in ſenſu literali accepti) & prora & puppis eſt.

§. 10. Fundamenta aſſertionis noſtræ producimus *tùm* generalia *tùm* ſpecialia. *In genere* notari volumus (1) *Prophetarum de Chriſto teſtificationem*, quæ non ἐπιπόλαιο transitoria & ſuperficaria, ſed ἀκριβεστάτη accuratiſſima & exactiſſima eſt. Hinc Chriſti παθήματα καὶ τὰς μετὰ ταῦτα δόξας, *paſſiones & ſubſequentes glorias* non μαρτυρεῖσθαι ſolùm ſeu *teſtificari*, ſed ἐκζητῆσαι καὶ ἐξερευνῆσαι *diligenter exquiſiviſſe atque accuratè perſcrutati* fuiſſe dicuntur Prophetæ 1. Pet. I, 10. Quo pertinet univerſalis particula *Omnis*, quæ ſæpius Prophetico de Chriſto Servatore teſtimonio adjungitur in N. T. Luc. XXIV, 27. *Chrius incipiens à Moſe & omnibus Prophetis interpretatur diſcipulis in omnibus Scripturis, quæ de ſua paſſione exarata erant.* Videantur etiam loca. Act. III, 18. 23. X, 43.

Ejus confirmatio. I. In *genere*. Prophetarum de Chriſto *teſtificatio*.

§. 11. Ex quorum locorum conſideratione talem cum B. HUNNIO (*in Antipar. l. pag. 765.*) conſtituimus meritò Canonem: *Ubicunque in Scriptura Vet. Teſt. de gratia DEI aut de propitiatione vel remiſſione peccatorum diſſeritur, (quod fit in omnibus Prophetis,) ibidem Prophetas ad Chriſtum reſpicere, eiq; teſtimonium perhibere ut Mediatori, extra cujus ſacrificium* ἱλαστικὸν *paſſionis & mortis ejus nec gratia DEI, nec peccatorum venia locum illum apud homines invenire queat.*

§. 12. Ex eorundem locorum meditatione deducimus etiam hoc: ſi textus aliquis Scripturæ Propheticæ ſine ulla abſurditate & incommoditate de Chriſto JEſu, ejusque paſſione exponi poſſit, & à plerisque Interpretibus expoſitus ſit, perperam fieri, ſi à ſana illa & analogiæ fidei congruâ expoſitione diſcedatur, & ad aliud quippiam textus trahatur. Ratio eſt: Quia omnes Prophetæ de hoc JEſu patiente ferunt teſtimonium. At in hoc vel illo loco teſtimonium non tuliſſe, evidenti ſatis ratione probari nequit.

§. 13. Sed ne obſtrepant adverſæ parti addicti, ex ante-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

tecedentium συνεπείᾳ fieri manifeſtum, h. l. non de Chriſto patiente agi, cùm de liberatione temporali ex captivitate Babylonica in præcedentibus agatur, igitur in genere notari jubemus (2.) *Prophetarum conſuetudinem*, quâ à typo ad antitypum de ſubito tranſire, & cùm de aliis rebus ſermo ipſis eſt, ad Chriſtum Scripturæ nucleum ſeſe convertere, deque eo prophetare ſolent. Eſa. I. luculenta de peccatis pœnisque populi Judaici extat concio, mox cap. II. ad Chriſti adventum & regnum prophetia flectitur, poſteà cap. II, 6. & ſeqq. ad cœptum de incredulitate populi ſermonem fit regreſſus. Eſa. VII, 1. ſeqq. cùm de longè aliâ re, de obſidione ſcilicet Hieroſolymæ ejusque divinâ ſolutione à Propheta inſtitueretur narratio, ſubitò tamen Evangelica de Chriſto, à virgine naſcituro, pericope verſ. 14. interſeritur. Confer Eſa. IX, 6. 7. 8. ſeq. XLV, 1. 8. Jerem. XXIII, 1. 6. XXXI, 22. XXXIII, 10. 13. 14. &c. Zachar. IX, 1. 9. Gen. XLIX, 10. 18. &c.

Prophetæ ſæpiùs à *typo ad antitypum digrediuntur.*

§. 14. Præſertim autem ſæpiuſculè à mentione corporalis liberationis è captivitate Babylonica ad ſpiritualis liberationis per Chriſtum expeditæ myſterium dilabuntur, idque (α) *Ob beneficii illius fundamentum.* Liberatio enim illa, ut & reliqua beneficia corporalia propter promiſſionem de Meſſia, ex Iſraëlitis orituro, contingebant. Eſa. XLV, 4. XXXVII, 35. &c. (β) *Ob ejusdem typum:* quia liberatio iſta corporalis, per Cyrum præſtita, fuit typus ſpiritualis liberationis per Chriſtum præſtandæ. (γ) *Ob ejusdem uſum:* Voluerunt enim Prophetæ animos auditorum excitare, ne toti defixi eſſent in corporale iſtud beneficium, ac ſi in eo vera ſalus conſiſteret, ſed ut ad promiſſionem de Meſſia corda elevarent. Par eſt ratio præſentis textus, qui etſi Prophetico de liberatione ex captivitate Babylonica oraculo ſubjungitur, de Chriſto tamen ut antitypo ejus (ad quem Propheta ἐξερευνῶν καὶ ἐκζητῶν τὰ παθήματα αὐτοῦ redit) commodè exponi & poteſt & debet, ut ex dicendis fiet manifeſtius.

§. 15. *In*

§. 15. *In ſpecie* ad aſſertionis noſtræ ſtabilitionem producimus (1) *Textus cum antecedentibus* συνάφειαν *ac cohæſionem.* Etſi de liberatione corporali ex captivitate Babylonica in præcedentibus aliquo modo (ut jam dictum eſt) agitur, primarius tamen tùm hujus XLIII. tùm præcedentium XLII. XLI. XL. capitum ſcopus eſt, celebrare beneficia per Chriſtum in N. T. impetranda. Quod licet SCULTETUS *Ideâ concion. ſuper Eſa. LXIII.* negare præſumat, non tamen obſcurum poteſt eſſe illi, qui ſine præconceptæ opinionis glaucomate dicta capita intuetur. II. In *ſpecie.* (1.) Textus συνάφεια.

§. 16. Cap. XL, 3. 4. 11. quin de præcurſore Chriſti Johanne & de ipſa Mediatoris ſuavi Eccleſiæ gubernatione agat, dubium poteſt eſſe nullum. Cap. XLI, 27. מְבַשֵּׂר Evangelizantis cujusdam à DEO dati fit mentio, is quisnam ſit, ex ſequenti ſtatim cap. XLII, 1. ſeqq. cognoſcitur: *Ecce*, (inquit DEUS Pater, is Evangeliſta, de quo dixi, eſt) *ſervus meus, in quo innitar, electus meus, in quo complacuit animæ meæ.* Is non *Iſrael bonus & fidelis* ſive populus Iſraeliticus (ut Semijudaizans quidam nugatur, cui reſpondet ipſe SOCINUS, & de Chriſto exponit in explicationibus locorum Scripturæ, ſubnexis explicationi *I. Part. cap. I. Joh. pag. 67. ſeqq.*) ſed JEſus Chriſtus eſt, ut patet ex Matth. III, 17. XII, 18. XVII, 5. 2. Pet. I, 17. quibus locis *partim* Propheticus textus diſertè ad Chriſtum accommodatur, *partim* haud obſcurus ad eum reſpectus habetur. Cap. XLIII, ſtatim ſub initium Dominus alloquitur Eccleſiam, illamque pollicitatione præſentiæ ſuæ in omnibus adverſis gratioſæ ſuaviſſimè conſolatur (perinde ut Matth. XXVIII, 20.). Mox verſ. 5. ſeqq. de vocatione gentium illuſtre ſubjungitur vaticinium (quod verſ. 11. *Jehovæ* adſcribitur, *extra quem non eſt Salvator.* Is autem Chriſtus eſt, Act. IV, 12.) Verſ. 18. 19. 20. idem beneficium repetitur, mentione ſolitudinis à DEO irrigatæ & fœcundatæ, id quod per effuſionem Spiritus Sancti & inſecuturam Evangelii prædicationem inter gentes effectum iri, cap. XXXII, 15. ſeqq. Propheta docet. His demum præmiſſis, ad fontem ac

ſcaturiginem omnium beneficiorum Propheta textu præſenti accedit, ad gratuitam ſcilicet peccatorum condonationem, in ſanguine patientis Salvatoris fundatam.

(2.) Textus *conſideratio.* §. 17. (2.) *Loci præſentis conſiderationem.* Evidentia ejus talis ac tanta eſt, ut non niſi inſigni quadam ϛρεβλότητι ac detorſione à Chriſto JESU patiente aliò trahi poſſit. Ecce enim (*a*) Is loquens hîc introducitur, quem *propter peccata noſtra ſerviiſſe ſive laboraſſe & defatigatum eſſe* conſtat. Is vero Chriſtus mediator eſt. Si obſtrepat Calvinus, ἀνθρωποπαθῶς hæc accipienda & DEO metaphoricè tribuenda eſſe, jure flagitamus contortæ hujus expoſitionis ſolidum fundamentum. (*Solidum* inquam. Nam quod verbis, *ipſum quodammodo vulneramus & configimus, ut inquit Propheta, cùm reſpuimus ipſius vocem, &c.* reſpicere videtur ad Zach. XII, 10. nullius momenti eſt. Is enim locus de Chriſto agit, teſte Johanne cap. XIX, 37. Apoc. I, 7. & in pari damnabili culpa hæret Calvinus, quod verba Prophetæ, *reſpicient ad me, quem confixerunt*, metaphoricè *de continua DEI irritatione & perverſa contumacia exponit* in *Comment. ſuper Zach. pag. 709.*) Illud intereà dum fruſtrà quæritur, nos textus proprietati inſiſtentes conferimus cum dictis verbis Eſa. LIII, 11. ubi labor iſte ad acerbam paſſionem refertur, ut totius capitis contextus luculenter oſtendit: item Pſalm. XXII, 15. 16. ubi defatigatio illa non minus ad paſſionis ignominiam accommodatur.

§. 18. (*b*) Is hîc loquens introducitur, *propter quem* deleantur peccata noſtra. Ita enim habent verba: *Ego ego* (ſum) *ipſe, delens prævaricationes tuas* לְמַעֲנִי *propter me.* At verò propter ſolum Chriſtum delentur peccata noſtra, atteſtante univerſa Scriptura. Dan. IX, 17. 19. Act. IV, 12. &c.

§. 19. Si pro palliatione Calvini dicere velit *Pareus*, loquentem introduci Chriſtum, *non ut mediatorem, ſed ut Jehovam, verum cum Patre & Spiritu Sancto DEUM:* Breviter dicimus, ſubordinata non poſſe nec debere ſejungi ſibique invicem opponi. Loqui Chriſtum ut Jehovam concedimus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

dimus, idque patet ex collatione *verſ. 16.* excludi verò ipſius mediatorium officium, ſive ipſum non loqui ut mediatorem, negamus, cum *propter ſeipſum* (ratione officii iſtius ἱλαςικȣ̃) peccata ſe remittere dicat. Ita igitur argumentamur: *Cujus reſpectu* vel intuitu Jehova peccata condonat; ejus reſpectu loquens in hoc textu introducitur. At reſpectu officii mediatorii & propitiatorii Jehova peccata condonat. Ergo reſpectu ejusdem introducitur in h. l. loquens.

§. 20. Si Paræus excipiendo pergat, *ſenſum phraſeos* לְמַעֲנִי *propter me, non eſſe, propter meum meritum, ſed potius*, ut Ezech. XXXVI, 22. *propter nomen ſanctum meum, hoc eſt, propter clementiam meam:* Reſpondemus (*a*) ex præcedenti laboris & defatigationis ſive paſſionis mentione palam fit, meriti intuitum hic non excludi. (*b*) Rurſus perperam opponuntur ea, quæ ſe invicem conſequuntur & præſupponunt. *Propter me* idem eſſe ac *proptr clementiam ſive gratiam meam*, concedimus, (& ita orthodoxè etiam explicat *Brentius* in h. l.) at propterea excludi Chriſti patientis meritum, inficiamur, quin invertendo totum concludimus, quia clementia & miſericordia DEI extra & præter Chriſti meritum nullum poteſt habere locum, E. etiam h. l. idem meritum ſeu eadem ſatisfactio includitur. *Neque remisſio peccatorum propterea deſinit eſſe (reſpectu noſtri) gratuita, ſi maximè in Chriſti Salvatoris merito conſiſtat*, quæ ſunt verba HUNNII in *Antipar. I. pag. 776.* apud quem plura de hoc argumento vide. Confer etiam inferius §. 71.

§. 21. (3.) *Aliorum locorum collationem;* quorum duo tantùm evidentia producimus: 1. Pſal. XL, 7. verba ita habent: *Sacrificium & munus noluiſti, aures fodiſti mihi, holocauſtum & ſacrificium pro peccato non poſtulaſti.* Verſ. 8. *Tunc dixi; ecce veni, in volumine libri ſcriptum eſt de me*, *&c.* quo in Pſalmo Chriſtum loqui liquet ex Ebr. X, 5. 6. 7. &c. dicimus autem parallelum eſſe locum iſtum noſtro textui vel maximè: *Quemadmodum* enim Pſalm. XL. oppoſitio fit in- (3.) Aliorum locorum *collatio.*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

ter Vet. Teſt. ſacrificia (quæ peccata expiare non potuerunt, Heb. X, 4.) & inter Chriſtum, unicum propitiatorium ſacrificium: Ita eadem ἀντίθεσις eſt Eſa. XLIII, 23. 24. 25. *Quemadmodum* ob inefficacitatem Vet. Teſt. ſacrificiorum Chriſtus dicit, quòd ipſe venturus, & in θυσίαν Θεῷ εὐπρόσδεκτον ſe oblaturus ſit: Ita & Eſa. XLIII. ſacrificiorum iſtorum inutilitati futurum ſuum *laborem*, *ſervitutem*, *defatigationem*, hoc eſt, paſſionem & meritum opponit. Confer. etiam Malach. I, 10. 11.

§ 22. 2. Eſaiæ caput LIII. luculenta præſentis textûs eſt explanatio, ut accuratius conferenti & intuenti fiet evidens. Nam & *labor ac defatigatio*, cujus in noſtro textu fit mentio, pulchrè de paſſionis ignominia & vehementia exponitur, & *paſſionis fructus*, gratuita ſcilicet peccatorum remiſſio non minus accurate proponitur *verſ. 11.* Poſſunt huc referri omnia illa Scripturæ Dicta, quæ Chriſtus pro nobis paſſum, & ſanguine ſuo nos à peccatis purgantem deſcribunt, quorum copia benè multa.

(4.) Sententiæ contrariæ conditio.

§. 23. (4.) *Sententiæ contrariæ conditionem.* Duplex ea, ut ſuperius §. 5. 7. aſſertum. *Prior* Calvini, quæ Chriſtum mediatorem ab hoc textu planè exſculpit. *Poſterior* aliorum, qui ſecundariò & typicè eum inibi contineri aſſerunt. Utramque dicimus eſſe erroneam, maximè verò priorem.

§. 24. Eſt enim Calvini illa expoſitio (α) *A textu aliena & contorta.* *Ait* Calvinus, non loqui hîc mediatorem, ſed Jehovam. At Chriſtum, qui eſt & Jehova & mediator, hîc introduci, paulò ſuperius eſt oſtenſum. *Ait* Calvinus, ſermonem eſſe non de labore proprio & intenſiſſimâ paſſione, ſed de labore metaphorico, qui ἀνθρωποπαθῶς DEO tribuatur. At de labore propriè accepto & defatigatione, in agone & paſſione Chriſto obveniente agi, res ipſa loquitur. *Ait* Calvinus, DEUM (iratum) conqueri, quod ob nequitiam populi varia tædia devorârit, & quodammodò vulneratus & confixus ſit. At verba *non iracundi* & conque-

rentis,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

rentis, ſed *plane propitii*, placati & peccata remittentis hæc eſſe, res non minus apertè clamat. Et qualis quæſo connexio verborum Jehovæ: *Ego varia tædia devoravi* (ita enim Calvini verba habent,) ob nequitiam tuam. Ergò tibi peccata tua remittam?

§. 25. (β) *Periculoſa*, cùm firmiſſimum Judæis, Arianis & Photinianis oppoſitum pro aſtruenda vera DEitate Chriſti argumentum enervet & nobis eripiat, (quod ipſe *Paræus*, citante D. HUNNIO *pag. 770.* diffiteri non potuit,) illud tale eſt: *Iſte ſerviens & laborans in peccatis noſtris, & delens inquitates noſtras propter ſe, eſt Jehova. Idem verò eſt Chriſtus. Ergò.* Hîc minorem à Calvino cum Judæis & reliquis hujus ſulphuris & furfuris hominibus negatam & totum argumentum enervatum vides.

§. 26. (γ) *Nova* & ab antiquioribus ac ſanioribus reliquis Interpretibus minùs recepta, qui uno ferè ore ad Chriſtum patientem hæc verba referunt. Hieron. *Tom. IV. in Eſa. pag. 144. b. Ego propter me, quia miſericors ſum, & patiens & multarum miſerationum, delebo omnes iniquitates tuas, in aſperſione & ſanguine Novi Teſtamenti, delens vetus chirographum, quod adverſum te ſcriptum erat, & peccatorum tuorum ultrà non recordabor, quæ tibi, ſi credere volueris, in baptiſmate dimiſſurus ſum, &c.* Temeritas autem eſt, abſque evidenti cauſa diſcedere à communi, rationumque columnis firmiſſimè ſtabilitâ interpretatione.

§. 27. Quin & Calvinum propriæ fidei complices quidam deſerunt. ZANCHII (allegante Hunnio *pag. 776.* horum verborum hæc eſt ἔκφρασις: *Idem ipſe Chriſtus, peccata noſtra ita ſuo ſanguine expiata condonat, non propter merita noſtra, ſed propter ſe, hoc eſt, propter merita ſua, paſſionem & mortem ſuam, &c.* Et paulo poſt: *En deletionem iniquitatum noſtrarum propter ſe, id eſt, propter ſuum ſanguinem. Item DEUM redemiſſe Eccleſiam ſuo ſanguine, & alia id genus infinita; quæ utrumque docent, nempè Chriſtum factum eſſe ſervum, ſerviuſque propter peccata noſtra: Et eun-*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

dem ea delere propter ſeipſum, hoc eſt, propter ſuam mortem. An non hac ratione optimè conſentiunt inter ſe, & ſuavem gignunt harmoniam Scripturæ Veteris & Novi Teſtamenti? Ac ſi juxta regulam Chriſti ita ſcrutemur Scripturas, ut quæramus Chriſtum, & quæſitum ductu Apoſtolorum, in eis illum inveniamus: quis homo improbare queat, (at improbat Calvinus ſibi ſoli ſapiens,) *talemque Scripturarum interpretationem damnare? Eſt enim finis & ſcopus omnium Scripturarum Chriſtus.*

§. 28. Congrua his habet OECOLAMPADIUS in *h. l.* ubi gloſſam Calvini Judæis apertè ſimul adſcribit: *Judæi* (inquit, & Calvinus Ἰουδαΐζων) *hunc locum exponunt de patientia DEI, peccantes longanimiter ferentis & à peccatis nos prohibentis. Atqui ſequentia comprobant hanc redemtionis fuiſſe viam, miniſtrante Chriſto, dicit enim: Ego deleo iniquitates, ego ſcilicet qui porto, & quem feciſti ſervire in peccatis: deleo peccata, non propter opera tua, ſed propter me, hoc eſt, propter meam ipſius bonitatem.* Hæc ille. Quin & *Paræus* ipſe vi veritatis adactus à Calvino diſcedit, & per laborem atque ſervitutem notari paſſionem, Eſa. LIII. deſcriptam, aſſerit *pag. 161. Defenſ. Calvin. contra Hunn.* Hæc de Calvini ſententia.

§. 29. *Altera* ſententia etiamſi Calvini ſit paulò tolerabilior, tamen & ipſa locum apud ſaniores Scripturarum interpretes mereri aliquem haud poteſt, cùm in ipſa textus literali expoſitione cum priore conveniat, Chriſti verò paſſionem & meritum *ſecundariò* tantùm, in typo, & ut utilem doctrinam ex textu deductam ibi contineri aſſerat. Eadem igitur contra illam militant argumenta, quæ ſuperius ſunt producta.

§. 30. Hiſce nunc expeditis noſtrum coronidis loco repetimus theorema: *Chriſtus JEſus, ſervitute ſuæ exinanitionis & obedientiæ, laboreque paſſionum crucis & mortis gratuitam peccatorum noſtrorum deletionem impetrans, Dicti noſtri Prophetici (in ſenſu literali accepti) & prora & puppis eſt.* ὅπερ ἔδει δεῖξαι.

PARS

PARS II.

Textus expoſitionem continens.

§. 31. Auri ſpe effulgente, & Chriſtum textus noſtri Prophetici ſcopum eſſe oſtenſo, eundem juxta methodum ſupra poſitam ἐρευνᾶν & interpretari incipimus, quod commodiſſimè omnium fiet, ſi & φράσεων & πραγμάτων, verborum & rerum, accuratam habeamus rationem. Conſtituemus igitur *duo* hujus Partis ſecundæ *Membra*: *Prius* ἐξήγησιν γραμματικὴν complectetur, & verborum proprietatem, phraſiumque Propheticarum qualitatem atque ἔμφασιν expendet. *Poſterius* ἐξήγησιν μεθοδικὴν καὶ θεολογικὴν habebit, resque in textu contentas ordine congruo digeſtas proponet & explicabit.

MEMBRUM I.

Ἐξήγησις γραμματική.

§. 32. אַךְ] particula μεταβατικὴ ſequentia cum præcedentibns verbis *adverſativè* conjungens. Ariæmont. *Verùm*, Jun. & Tremell. *Quin*, Vatab. *Sed*, LXX. ἀλλὰ reddunt: aliàs etiam *certè*, *profectò*, *tantùm* ſignificat. Accentus, ſuprà poſitus, *Rebbiah* vocatur, commatis ſive periodi nota: h. l. cùm diſtinctione nulla ſit opus, patet emphaticè ipſum adhiberi, ſermonem paulatim ſiſtere, & de dicendarum rerum gravitate quaſi monere.

§. 33. הֶעֱבַדְתַּנִי] *Servire feciſti me*, ut Ariæmont. & Vatab. vertit. Jun. Tremell. *ſervitute premis me*. Luth. Mir haſtu Arbeit gemacht. Eſt 2. præter. Hiphil cum affixo 1. perſ. radix eſt עָבַר ſervivit, vel DEO, eum religiosè colendo; vel *hominibus*, ipſis operâ ac officiis inſerviendo; vel *terræ*, illam arando, præparando, excolendo, &c. In Hiphil הֶעֱבִיר ſervire fecit ſeu coëgit, in ſervitutem redegit, Exod. I, 13. de dura illa ſervitute accipitur, cui Ægyptii Iſraëlitas

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

litas בְּפָרֶךְ in ſævitia ſubjecerunt. Hoc loco ſervitium illud denotat, cui Chriſtus ob peccata noſtra tempore exinanitionis fuit ſubjectus, Philip. II, 7.

§. 34. Et notandum hîc, *quod verba in Hiphil. præter ſignificationem directæ efficientiæ aliis etiam modis in ſacris literis uſurpentur*, de quibus alibi. Hîc non tàm propriè & effectivè, (neque enim homines peccantes directâ efficientiâ fecerunt ſervire Filium DEI, vel in duram & diram illam ſervitutem depreſſerunt,) quàm vel *occaſionaliter*, (quia homo peccans & genus humanum ſecum perdens occaſio fuit Filio DEI, ut humanam naturam aſſumeret, & in ea ſe exinaniret, ut Lyranus explicat,) vel ἐμφατικωτέρως etiam *permotivê*, (quia miſeria humani generis cauſa προκαταρκτικὴ & permovens fuit iſtius divinæ miſericordiæ,) accipitur. Et nota contra Calvinum, עָבַר ſervitutem nuſpiam DEO vel propriè vel metaphoricè (ut ſignificet tædium ſive faſtidium) in Scripturis attribui.

§. 35. LXX. verſio (quam nos habemus) h. l. variat, quidam Codd. habent προέστης μου, *obſiſtis mihi:* alii προέστην σου, *defendi te;* (ita legunt Cyrill. Theod. Euſeb. *Lib. X. Demonſtrat.*) alii προήσπισα, alii etiam ὑπερήσπισά σε, q. d. pro *ſcuto me oppoſui in iniquitatibus tuis*, id eſt, contra iniquitates, & hoc verbo exprimi quidam dicunt, quid nobis Chriſtus contulerit & quomodo dicatur laborem & dolorem pro nobis pertuliſſe.

§. 36. בְּחַטֹּאותֶיךָ] Ariæmont. *In peccatis tuis.* Pagn. *propter iniquitates tuas.* Tremell. *propter peccata tua.* Luth. in (Piſcat. mit) deinen Sünden. Eſt nomen plurale cum præfixâ & affixâ particula. בּ præfixum aliàs בּ׳ הַכְּלִי *beth vaſis* dicitur, notans ſcil. ſubjectum in quo cujuscunque rei. Alia ſignificatione etiam ב הָעֵזֶר *beth auxilii* dicitur, notans cauſam, inſtrumentum aut modum actionis, ut etiam h. l. commodè accipi poteſt, hoc ſenſu: *Servire feciſti me in peccatis tuis.* Sunt enim peccata noſtra (ut antè dictum) cauſa impulſiva iſtius Filii DEI obœdientiæ. Neque

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

que tamen abnuimus, pro *propter* etiam poſſe accipi, ſicut accipitur Gen. XVIII, 28. Oſ. XII, 13. & alibi חַטֹּאת plurale eſt conſtructum à ſingulari חַטָּאָה peccatum, ſcelus, (metonym. etiam *peccati pœnam*, item *ſacrificium pro peccato* alibi ſignificat,) radix eſt חָטָא erravit à ſcopo, peccavit, deliquit: ubique in Scripturis obvia. Accentus voci huic impoſitus zakephkadon vocatur inciſum minus ſive comma (interdum etiam colon) conſtituens.

§. 37. הוֹגַעְתַּנִי] Ariæmont. *laborare feciſti me*, Tremell. *fatigas me.* Vulgat. *præbuiſti mihi laborem*, Luth. und haſt mir Mühe gemacht / connexivam ET ſupplens ut ἐλαλήσατε. Eſt itidem 2. præterit. Hiphil cum affixo נִי radix eſt יָגַע laboravit, defatigatus fuit. Convenire eam, Förſterus in *Lexico* ait, cum radice נָגַע tetigit, & differre ab eadem modo ſignificandi, *attactionem* ſcil. *laborioſam, & quæ cum anhelatione & defatigatione fit*, denotans. Et ſic pulchrè cum hoc verbo (quod Chriſti acerbum agona & paſſionem h. l. notat,) conferri poſſet, quod Chriſtus patiens Eſa. LIII, 4. dicitur נָגוּעַ *graviter attactus, percuſſus*, & verſ. 6. ubi Dominus in Chriſtum dicitur הִפְגִּיעַ *irruiſſe*, ſive *occurrere & incurrere feciſſe omnium noſtrum iniquitates.* Hic ille attactus iræ divinæ, hæc illa defatigatio, quam Salvator h. l. ſibi attribuit. Vid. plura inferiùs *Part. III. quæſt. IV.*

§. 38. בַּעֲוֺנֹתֶיךָ Ariæmont. *in iniquitatibus tuis.* Pagn. *propter iniquitates tuas.* LXX. ἐν ταῖς ἀδικίαις σου. Luther. in (Piſcat. Herb. mit) deinen Miſſethaten. Eſt iterum plurale fœminium, præfixa & affixa voce ſtipatum. Abjecto בְּ præfixo, & ךָ affixo, ut י nota affixi ante pluralia fœminia: item ſyllaba וֹת formativa plural. manet עָוֺן perverſitas, vitium, malitia, peccatum (in plural. maſcul. & fœmin. formâ gaudet) radix eſt עָוָה curvus, contortus, perverſus, item, ad animum ſi referatur, pravus, malitioſus fuit, perverſè egit. Accentus finalis hujus verſus *Silluc* vocatur, cui duo craſſiora puncta, *Soph paſuc* dicta,

cta, addúntur, (etſi pro eodem accentu quidam habent,) inveniuntur autem notæ illæ in fine ſingulorum verſuum Biblicorum, paucula ſi excipias loca, ubi *Athnach* verſum claudit, Gen. IV, 8. XXXV, 22. Joſ. IV, 1. VIII, 24. Judic. II, 1. etſi & hîc aliis aliter videatur.

§. 39. אָנֹכִי אָנֹכִי] *Ego, ego.* LXX. ἐγώ εἰμι, ἐγώ εἰμι, repetitio ejusdem pronominis valdè emphatica, quâ remotis omnibus cauſis meritoriis ſoli ſoli Chriſto laus illa & gloria gratuitæ peccatorum remiſſionis vindicatur.

§. 40. הוּא] Ariæmont. *ipſe*, Pagn. *ſum*. Piſc. (bin) derſelbige. Luther. ſenſu inviolato omiſit. Cæterum Scripturæ uſu ſatis comprobatum eſt, *pronomina ejusmodi ſeparata* (ſi ſint absque ה præfixo & demonſtrativo) *peculiari elegantiâ vel loco verbi ſubſtantivi poni, vel ellipſin ejusdem inducere.* Vide Geneſ. III, 11. *quod nudus* אָנֹכִי *eſſem* vel *ego* ſcil. eſſem. Sic verſ. 17. & 19. Exod. XII, 11. &c. Sic h. l. *Ego ego* הוּא ſum (delens) vel *ego ego is*, ſcil. ſum (qui deleo &c.).

§. 41. Quidam hac voce הוּא reſpectum haberi aſſerunt ad nomen DEI, cujus vicem ſuſtinere Pronomen iſtud, patere putant ex Deut. XXXII, 29. *Videte nunc, quia ego ego* הוּא *ipſe, & non ſunt Dii mecum*, id eſt, quòd ego ſum DEUS vel Jehovah, Eſa. XLII, 8. XXXV, 4. Nehem. IX, 7. Eſa. XLVI, 4. Quo fortean haud incongruè referri poſſet vox ὁ αὐτὸς, quæ Chriſto propter immutabilitatem (& conſequenter etiam propter DEitatem) tribuitur Heb. XIII, 8. Et nomen αὐταυτὸς, *quod admirabili ſignificatus ambitu à ſe excogitatum* dicit ſubtiliſſimus Scaliger *Exercit. CCCLXV. Sect. II.* Quidam etiam vocula הוּא in hoc textu poſita reſpici ajunt ad primævam promiſſionem Gen. III, 15. הוּא *ipſum* (ſemen mulieris) *conteret caput tibi* (ſerpenti infernali.) q. d. Ego ego ſum הוּא ille ipſe illud ſemen mulieris, qui contriturus ſerpentis caput & prævaricationes tuas vi meriti à me præſtiti deleturus ſum. Sed prima expoſitio plana eſt & ſimpliciſſima.

§. 42. מֹחֶה] *delens* ſeu *qui deleo*, vel ſimpliciter etiam

iam, *deleo*. Solent enim Hebræi, qui præſens Indicativi non habent, pro eo uſurpare præſens participium. (LXX. ὁ ἐξαλείφων *deungens*, ſeu *quod illinendo adhæſerat*, *abſtergens*, quæ eadem vox græca uſurpatur Coloſſ. II, 14. de obliteratione chirographi, ubi Syrus Interpres verbo עֲטָא utitur, quod *obducere litura*, *delere* ſignificat, cognationem habens cum Hebr. עֵט *calamus*, *ſtylus*, quaſi eſſet calamo ſeu ſtylo ſuperinducto ex charta ſcriptum aliquid delere.) Eſt particip. Benoni ſive præſens in Paal, radix ex מָחָה terſit, abterſit, abluit aquâ oculos, & per metaph. abolevit, removit, deſtruxit, evertit, & de peccato uſurpatum, *remiſit*, condonavit. *Quidam* metaphoram ajunt eſſe in hac voce, quando de peccatorum remiſſione uſurpatur, quâ alludatur ad tabulas rationum, in quibus annotantur debita, & ſignificare talem deletionem, cùm characteres debito perſoluto obliterantur & lineolâ perſtinguuntur. Quò referunt parabolam de rege, condonante decem millia talentorum, Matth. XVIII. & quod de deletione chirographi Coloſſ. II, 14. dicitur. Sicut autem debitum perſolutum quamvis lineolâ deleatur, ſignatura tamen & pictura literarum manet: ita quoque peccata noſtra (ajunt) ex libro DEI expunguntur, non ut non amplius extent, ſed ne imputentur, cùm Chriſti ſanguine ſint deleta. Cujus rei uſus erit inferiùs *Quæſt. VII.*

§. 43. פְּשָׁעֶיךָ] Ariæmont. *prævaricationes tuas*. Tremell. *defectiones tuas*. Vulgat. *iniquitates tuas*. LXX. τὰς ἀνομίας σου. Luther. Deine Ubertretung. Eſt plurale cum affixo 2. perſonæ (propter quod terminatio genuina יךָ abjicitur) à ſingul. פֶּשַׁע defectio, rebellio, transgreſſio, idque *tertium* peccati ſynonymon nomen eſt, in hoc unico textu Prophetico occurrens: (multa ſcil. apud Hebræos, Græcos, Latinos & Germanos peccati nomina occurrunt, ut *vel ipſa appellationum frequentia naturam noſtram de extrema corruptione, ſeu depravatione accuſet*, quæ ſunt verba Dn. D. Mentzeri in *Exegeſ. Auguſt. Conf. Art. II. pag. 57.*) radix eſt פָּשַׁע transgreſſus eſt voluntatem Domini ex ſuperbia, re-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

bellis, ſeditioſus fuit, defecit. *Concord. Hebr.* à R. Mardochai Nathan conſcripta, ajunt, *idem notare quod* זוּר id eſt, *ſuperbire, præſumtuosè agere, ex certa malitia peccare: aut* מָרַד id eſt, *rebellare, prævaricari, deficere, unde dicit R. Kimhi, quod ſit exire à voluntate vel præcepto, ex ſuperbiâ.*

§. 44. לְמַעֲנִי] *Propter me.* LXX. ἕνεκεν ἐμοῦ. Luther. Umb meinet willen. Eſt præpoſitio, denotans *propter* (& cum Infinitivo ſignificat *UT, eò quod, propterea*) cum affixo 1. perſ. Illam quidam ab inuſit. radice מַעַן, quidam ab עָנָה (*reſpondit*) deducunt, quaſi *cauſæ redditionem & reſponſionem denotet.* Prov. XVI, 4. alia hujus vocis forma extat, לַמַּעֲנֵהוּ *propter ſemetipſum*, cùm deberet eſſe לְמַעֲנוֹ ſimplex igitur forma eſſet לְמַעֲנֶה (quæ nominum aliàs propria eſt,) inde & d. l. nominis vicem ſuſtinere à nonnullis aſſeritur, de quo plura nunc non addimus. Hoc obiter notandum, לְמַעַן interdum *cauſam meritoriam & impulſivam*, ut h. l. interdum *cauſam finalem* ſive *objectum* denotare, ut cap. eod. verſ. 14. לְמַעַנְכֶם *propter vos miſi in Babel*, id eſt, in uſum veſtrum. Accentus ſubſcriptus *Atnach* dicitur, mediæ diſtinctionis ſive coli ut plurimum nota, etſi interdum planè non diſtinguit, Gen. I, 1. Pſal. XXXVI, 8. LXXXIV, 4. Jer. XIII, 13. &c.

§. 45. וְחַטֹּאתֶיךָ] *& peccata tua* ſive *peccatorum tuorum.* Eadem vox quæ anteà etiam adfuit, niſi quod variatio eſt in affixo, quod ſuperiùs ב h. l. ו copulativum eſt, genuinam ſignificationem (cùm aliàs valdè πολύσημον ſit) retinens.

§. 46. לֹא] adverb. negandi οὐ *non*, cujus ſignificata & idiotiſmos quære in Lexicis. Hoc loco nota, interdum א cum ו permutari, & in textu ſcribi לא cùm legi debeat לוֹ ipſi. Talia loca 15. Maſorethæ Hebræorum Critici obſervarunt, quorum enumerationem vide apud Schindler. *in Lexico pag. 927.*

§. 47. אֶזְכּוֹר] Ariæmont. *recordabor.* Tremell. & Jun. in præſenti, *recordor.* LXX. μνησθήσομαι. Eſt autem futurum Paal ſive Kal (quod initialis litera א quæ אֵיתָן dici conſuevit, in-

nuit)

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

nuit) à radice זָכַר recordatus eſt, memor fuit, quomodo DEO attribuatur, vide inferiùs §. 70. De accentu finali dictum §. 38. Atque hæc de ἐξηγήσει γραμματικῇ ſufficiant.

Membrum II.

Ἐξήγησις μεθοδικὴ καὶ θεολογική.

§. 48. Benè Auguſtin. de *Verbo Domini Serm. II. Legat inferiora & ſuperiora, & inveniet ſenſum, quem pravus volebat malè interpretari.* Ut igitur & noſtri textûs perſpicua fiat explicatio, age paululum ad ſuperiora recurramus, & brevem totius capitis XLIII. proponamus ἀνάλυσιν.

§. 49. *Quatuor* ejus conſtitui poſſunt *partes*: I. *Divina promiſſio.* Promittit enim Deus Eccleſiæ (tùm Judaicæ, tùm Chriſtianæ in N. T. colligendæ,) 1.) *gratioſam præſentiam & protectionem*, verſ. 1. ſeqq. cujus adducit *partim* certitudinem, quæ nititur (α) *divinâ veritate. Sic dixit Dominus*, verſ. 1. qui ſcil. conſtans & verax eſt in promiſſis. (β) *Divinâ benignitate*, palàm facta operibus gratiæ priſtinis, creatione, redemtione, vocatione, appropriatione, quæ ſingula eod. verſ. 1. continentur: *partim* modum & qualitatem: fit enim illa protectio (*a*) *per ereptionem ex periculis*, quorum duæ primariæ ſpecies exprimuntur, *aquarum* ſcil. & *ignis*, verſ. 2. (ut ex Pſal. LXVI, 12.) ex quibus particularibus univerſalis (uſu Scripturæ conſueto) extrui debet regula. (*b*) *Per hoſtium directionem & averſionem*, aliò enim aliàsve ad terras remiſiſſe ſe Deus ait hoſtes, ut populo ſuo intereà parceretur, verſ. 3. 4. cujus cauſa *amor divinus* conſtituitur, verſ. 4. Promittit 2.) *Gratioſam Eccleſiæ N. T. collectionem, gentiumq́; vocationem*, verſ. 5. & ſeqq. cum quo confer Eſa. XLIX, 18. & ſeqq. Hæc capitis pars prima.

Diſpoſitio capitis XLIII.

§. 50. II. *DEitatis veræ aſſertio*, à verſ. 8. ſeqq. Quæ (ut in antecedentibus quoque capitibus) expeditur mentione (1) *omniſcientiæ* & futurorum prædictionis: ubi κατ᾽ ἄρσιν removetur omnis hominum ſapientia, verſ. 8. 9. κατὰ θέσιν ponitur Deus, omnia exactiſſimè ſciens, & ſervis ſuis,

tùm *primario illi*, qui Chriſtus eſt, verſ. 10. tùm *ſecundariis* ſeu Prophetis futura revelans, verſ. 10. 12. (2) *Æternitatis*, verſ. 11. & 13. (3) *Miſericordiæ*, extra ſe enim non eſſe inquit Salvatorem, verſ. 11. (4) *Omnipotentiæ*, verſ. 13.

§. 51. III. *Promiſſionis continuatio*, à verſ. 14. Promittit igitur DEUS 3.) *gratioſam ex captivitate Babylonica liberationem*, verſ. 14. ſeqq. & *hoſtium captivantium deletionem*, ibid. 4.) Regreſſus fit ad beneficium ſecundum, à Jehova promiſſum, *vocationis* ſcil. *gentium* tempore N. T. quæ ipſa ſuavibus proponitur metaphoris, (α) *germinationis*, verſ. 19. *novum* (inquit, beneficium) *germinabit* תִצְמָח quam novitatem de Novi Teſt. tempore exponendam eſſe, patet ex 2. Cor. V, 17. Apoc. XXI, 5. (β) *Fœcundationis* locorum deſertorum, ibid. (γ) *Cicurationis*, ferarum indomitarum, verſ. 20. (δ) *Irrigationis* locorum aridorum, ibid. quibus beneficium dictum deſcribi patet ex verſ. 21. (Confer 1. Petr. I, 9. *Neſcio*, inquit Münſt. *in h. l. ſi clarior aliquis locus ex Scriptura contra perfidos Judæos, quàm iſte ſit, produci poſſit, qui tàm apertè abroget Judæorùm ceremonias & ſacrificia. Populum*, inquit Propheta, *novum formabit ſibi Dominus, qui pro ſacrificiis Moſaicis enarret laudes ejus*. Vide etiam Galatinum *Lib. VI. de Arcan. Cathol. Veritat. cap. XV. pag. 370.*) & ex collatione *cap. XXXII, 15. ſeqq.*

§. 52. IV. *Promiſſionis & beneficiorum divinorum cauſa ac ſcaturigo.* Multa & magna capite hoc & præcedente promiſſa ſunt bona, ab iis ceu rivulis limpidis ad ipſum fontem Propheta digreditur, & cauſam manifeſtat, quâ motus DEUS tanta humano generi, Eccleſiæ & populo Judaico bona & dona conferat.

§. 53. Proponitur autem ea 1. ἀρνητικῶς, *negativè*. Cauſæ ſunt 1.) non *merita* bonorum operum *moralium*, quæ verſ. 22. verbis *invocandi* & *laborandi* proponuntur. 2.) Neque *merita* bonorum operum *ceremonialium* ſive *ſacrificia*, ea enim ſi absque fide fiant, idem eſt ac ſi non ſint oblata, hinc negat ſibi eſſe quæpiam oblata ſacrificia, verſ. 23. neque

que eo fine (ut à DEO aliquid mererentur,) fuêre à DEO mandata, verſ. eod. inde etiam in ſe ad placandum DEUM fuêre inefficacia, quod adſtruit verſ. 24. *& adipe victimarum* הִרְוִיתָנִי—לֹא *non inebriaſti me*, hoc eſt, explicante Luthero, *non poſſunt placari ullis tuis ſtudiis, nulla tua opera & ſacrificia mihi ſatisfaciunt.* 2. θετικῶς poſitivè. Cauſa & remiſſionis peccatorum & reliquorum omnium beneficiorum eſt unica & ſola mea gratia, in merito & ſatisfactione meâ fundata, verſ. 24. de quo mox plura.

§. 54. Huic & ἄρσει & θέσει (cur homo nihil mereri poſſit, omnia verò in ſolidum divinæ adſcribenda ſunt miſericordiæ) ſubjicitur cauſa verſ. 26. Omnes enim ſunt peccatores, à *primo Parente* Adamo conſtituti, verſ. 27. (Rom. III, 23. V, 12. 19.) inde ſi pro merito hominum Judæorumque agere vellet DEUS, adjiciendi, anathematizandi, damnandi forent, verſ. 28. Hæc brevis eſt *capitis* XLIII. analyſis. Nunc ad *verſ. 24. 25.* de qua pericope πρώτως nunc agimus, revertimur.

§. 55. *Duæ* primariæ ſunt ejus *partes*. *Prior* de paſſione Salvatoris: *Poſterior* de paſſionis merito & efficacia agit. Illa verſ. 24. hæc verſ. 25. Diſpoſitio præſentis textus Prophetici.

PARS PRIOR.

§. 56. In *priori* parte *tùm* ipſa paſſio, *tum* paſſionis cauſa & objectum conſideranda proponuntur. *Ipſa Chriſti* 1. Ipſa *paſſio*. *paſſio* duobus emphaticis exprimitur vocabulis; 1. אַךְ הֶעֱבַדְתַּנִי *veruntamen ſervire* vel etiam *laborare feciſti me*, utrumque enim vox Hebræa notat, quæ tamen conjungi, & hoc uno ſignificatu efferri queunt, *ſerviliter laborare feciſti me*, ſeu *laborioſè ſervire feciſti me*. Loquitur autem, ut ſuperius asſertum eſt, Chriſtus ipſe Mediator, ad paſſionem ſuam pro peccatis humani generis ab æterno præordinatus, 1. Petr. I, 20. & à Prophetis divinitùs illuminatis prædictus, 1. Petr. I, 10. 11. Annectitque hæc ſua verba ſuperioribus μεταβάσει Connexio adver-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

cum præcedentibus.

adverſativâ, q. d. tantum abeſt, ut vel ſervitiis & operibus, vel ſacrificiis aliisque laboribus me ad gratiam inflexeris, & dicta beneficia promerueris: ut potius in durisſimam ſervitutem ob peccata tua me conjeceris. Brent. in *Comment. h. l.* ſenſu eodem ita connectit: *Non ego impoſui vobis hoc onus & hunc laborem, ut vos veſtris operibus expiaretis peccata: ſed potius mihi hoc onus propter magnitudinem & gravitatem veſtrorum peccatorum impoſitum eſt, ut ego auſſumam formam ſervi, & omnes humanas ærumnas, ac tandem etiam probroſam mortem, &c.*

§. 57. Deſcribitur igitur acerba Chriſti pasſio & exinanitio usque ad mortem crucis vocibus *ſerviendi & laborandi*. Quare huc referenda omnia ea dicta, quæ de *ſervitute & labore* Filii DEI incarnati & in carne pasſi agunt.

Servitus cur Christo tribuatur?

§. 58. *Servitus* Chriſto tribuitur aliquot in Scripturarum locis, idque fit 1) ratione *officii mediatorii*: ad quod expediendum à Patre misſus eſt: Eſa. XLII, 1. XLIII, 10. LII, 13. Ezech. XXXIV, 23. Zach. III. 8. in quibus locis *ſervus DEI* dicitur. 2) Ratione *humanitatis* & in eâ mirandæ iſtius ταπεινώσεως ſeu *exinanitionis*, de qua loquitur Paulus Philipp. II, 7. *Semetipſum exinanivit*, μορφὴν δούλου λαβὼν, *formam ſervi* (id eſt, conditionem ſervilem, humilem & abjectam) *accipiens, in ſimilitudine hominum factus*, (id eſt, ſimilis vulgaribus hominibus, ſubjectus omnis generis infirmitatibus humanis, excepto tamen peccato,) verſ. 8. *& habitu inventus ut homo, humiliavit ſeipſum, &c.* 3) Ratione *hominum*, quibus in procuranda & promerenda ſalute ſerviiſſe dicitur Matth. XX, 28. *Filius hominis non venit, ut miniſtraretur ei, ſed ut miniſtraret*, & (ſequitur ἐξήγησις illius miniſterii) *daret animam ſuam redemtionem pro multis.* Serviit autem Chriſtus pro ſalute humani generis (α) *Legi DEI ſe ſubjiciendo*, illamque perfectè pro nobis implendo. Cùm enim *Dominus* eſſet legis & *Sabbati*, Matth. XII, 8. Marc. II, 28. nihilo tamen minus noſtri cauſa *factus eſt ſub lege* (tanquam ſervus,) Gal. IV, 4. *ut eos, qui ſub lege erant, redime-*

dimeret, verſ. 5. (β) *Pro nobis in paſſione & cruce ſatisfaciendo*, quò pertinet quod Philip. II, 8. Chriſtus in formâ ſervi aſſumta *obediens factus fuiſſe* dicitur usque *ad mortem, mortem autem crucis*.

§. 59. *Laboris* voce itidem paſſio Chriſti deſcribitur, præſertim Eſa. LIII, 11. ubi vocatur עֲמַל נַפְשׁוֹ *labor* (qui cum miſeria, dolore & anxietate plurima conjunctus eſt, id enim vox Hebræa emphaticè notat) *animæ ejus*. *Duplici* autem reſpectu Labor Chriſto patienti adſcribitur, 1) *ob moleſtiam & anxietatem*; 2) Ob conſequentem ſummam *utilitatem*: (utrumque enim vox laboris ſignificatu ſuo comprehendit, juxta illud Gen. III, 19. *In ſudore vultus tui veſceris pane*, ubi & laboris utilis *effectus*, & connexa *moleſtia* indigitatur.) *Moleſtia* & anxietas Chriſti quanta quamque exacta fuerit, melius cognoſcere haud poſſumus, quàm ſi Chriſtum in horto ἀγωνιζοντα, apud Lucam cap. XXII, 41. ſeq. & in cruce de deſertione ſuâ conquerentem, apud Matth. XXVII, 46. & reliquos Evangeliſtas devotè aſpiciamus. *Utilitas* quanta ſit, ex conſideratione theſaurorum Chriſti paſſione ac merito partorum pateſcit. Hæc de ſervili Chriſti labore, & laborioſa ejus ſervitute.

Labor cur Christo tribuatur.

§. 59. Altera vox eſt הוֹגַעְתַּנִי *defatigaſti me*, de emphaſi vocis ſuprà ſufficienter dictum. Pſal. XXII, 15. 16. LXIX, 4. (ubi eadem vox habetur) & verſ. 22. hæc defagatio ſatis exponitur. *Calvinus* metaphoricè de *tædiis* hanc vocem accipit, *quæ* (incommodâ voce) *devoraſſe DEUS dicatur ob nequitiam populi ſui*. Cui quid reſpondendum ſit, *Part. I.* eſt dictum. Hoc loco notamus (1) nullum alibi hujus ſignificationis in hac voce, de DEO uſurpatâ, occurrere exemplum. Etiamſi quidam conferant locum Eſa. I, 14. ubi DEUS ſacrificia Judæorum & cultum Leviticum (ſine fide vera adminiſtratum) improbans dicit: הָיוּ עָלַי לָטֹרַח נִלְאֵיתִי נְשֹׂא *fuerunt ſuper me ad defatigationem, defeſſus ſum (ea) ſuſtinendo*: quilibet tamen videt, eſſe diverſitatem *tùm* in ipsâ phraſi, *tùm* in re, de

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

alia enim defatigatione, paſſionis nempè Chriſti hoc noſtro in textu agi, evidentia loci ſatis evincit, id quod in priori Eſa. I. textu locum habere non poteſt. Hactenus ipſa paſſio.

2. Paſſionis

§. 61. *Cauſa* & *objectum* exprimitur eodem verſu, quando dicitur, 1. quòd homines laborem iſtum & defatigationem Chriſto faceſſerint (quod verbis in Hiphil 3. conjug. tranſitivâ poſitis innuitur;) 2. quòd *peccatis ſuis* & iniquitatibus id ipſum fecerint.

Cauſa,

§. 62. *Duo* dicimus exprimi his ipſis verbis; 1. *Cauſam*. Ea non *phyſicè* intelligenda, quaſi homines (univerſim conſiderati) manu quaſi injecta & vi illatâ Chriſtum in ſervitutem & laborem illum conjecerint, ſed *ethicè* & *moraliter*, quòd ſcilicet homines, peccato corrupti, *occaſionem* dederint CHRISTO duram illam ſervitutem ſuſtinendi: vel quod propius accedit, quòd miſeria humani generis per peccatum πρωτοπλάστων introducta fuerit *cauſa* προκαταρκτικὴ *irritans* quaſi & movens divinam miſerationem, ut egenis ſuccurreret, neque opus peſſundari ſuum funditusque deleri concederet. Hûc pertinent omnia ſcripturæ loca, quibus Chriſtus dicitur *in mundum veniſſe, non ut judicaret mundum, ſed ut ſalvaret*, Joh. III, 17. *Ut ſalvum faceret populum ſuum à peccatis eorum*, Matth. I, 21. *Ut deſtrueret opera Diaboli*, 1. Joh. III, 8. &c.

& *objectum.*

§. 63. 2. *Objectum*, vel quidnam illud ſit, propter quod & cujus expiandi delendique gratia Chriſtus paſſus eſt. Peccata id ſunt, iniquitates ſunt. *Servire me* (ait CHRISTUS) *feciſti* בְּחַטֹּאותֶיךָ *in peccatis tuis*, hoc eſt, (ut Lyranus & Oſiander explicant,) pro peccatis tuis expiandis: & *defatigaſti me*, בַּעֲוֹנֹתֶיךָ *in iniquitatibus tuis* (delendis.)

§. 64. Referantur hûc (omiſſis aliis longè plurimis) ſequentia Scripturæ loca, ex quibus lux noſtro textui infertur evidens: 1) Eſa. LIII, 5. *Ipſe vulneratus eſt ob prævaricationes noſtras, attritus ob iniquitates noſtras*. Verſ. eod. *Retributio noſtra* שְׁלוֹמֵנוּ (id eſt, quòd ob peccata noſtra nobis ut

juſta pœna debebatur,) *ſuper eum, & livore ejus medicina parata eſt nobis.* Verſ. 6. *Dominus fecit occurrere in eum iniquitatem omnium noſtrûm.* Verſ. 12. *& ipſe peccatum multorum tulit.* 2) Joh. I, 29. *Ecce agnus DEI,* ὁ αἴρων *qui tollit* (qui ſuſcipit in ſe & ſimul aufert) *peccatum mundi.* 3) 2. Cor. V. verſ. ult. *Chriſtus factus eſt pro nobis peccatum* (non ἐνυπαρκτικῶς *& inhæſivè*, cujus reſpectu eodem verſu dicitur *non noviſſe peccatum* : ſed λογιςικῶς, *imputativè*, non ſuſcipiendo ſolùm pœnas peccatorum noſtrorum, ſed etiam imputatione peccatorum ſibi facta ', Eſa. LIII, 6.) 4) 1. Pet. II, 24. *Chriſtus peccata noſtra* ἀνήνεγκεν (id eſt, ἄνωσε ἤνεγκεν *ſurſum tulit*, reſpicit ad verba Eſa. LIII, 4. *morbos noſtros ipſe portavit, & dolores noſtros bajulavit*) *in corpore ſuo ſuper lignum, &c.*

PARS POSTERIOR.

§. 65. Poſt factam acerbæ paſſionis mentionem, ejusdem *uſum fructumque* proponit ipſemet Salvator verſ. 25. qui ad DEI propitiationem, noſtrorumque peccatorum condonationem refertur, ex quo ceu fonte reliqua beneficia univerſa profluunt. Rom. IV, 6. 7. 8. V, 1. ſeqq. Agendum autem de hoc verſu diſtinctius.

§. 66. Proponitur in eo gratuitæ remiſſionis *1. Cauſa efficiens* αὐτοκρατορικὴ. *Ego ego ille* (ſum, qui) *deleo* &c. inquit Jehova, extra quem non eſt ſalus. Repetitio ejusdem pronominis fit, 1) *Ad perſonæ excellentiam demonſtrandam*, ut videlicet cogitemus, quantus is ſit, qui ſuam nobis in ignoſcendis peccatis clementiam promittit, ipſe videlicet DEI Filius unigenitus, qui pro ſua juſtitia omnes peccatores odiſſe & æternum damnare debebat & poterat, Pſal. V, 5. XLV, 8. Confer Rom. V, 8. 2) *Ad beneficii magnitudinem oſtendendam*, ut ſcilicet cogitemus, tantum illud eſſe, ut ipſi ſoli in ſolidum ſit adſcribendum. Removerat in præcedentibus verbis omnia operum merita : nunc

1. Cauſa efficiens remiſſionis.

 per

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

per antitheſin opponit, ſe unum & ſolum eſſe, qui peccata propter ſe remittat. Confer Eſa. LXIII, 2. Act. IV, 12.

§. 67. Cæterùm ſolius DEI eſt peccata ἀυτοκρατορικῶς condonare, utpote *cui ſoli à nobis peccatur*, Pſal. LI, 6. & qui unus eſt ille νομοθέτης *qui poteſt perdere & ſalvare*, Jac. I, 12. Unde etiam Phariſæi hoc opus ſolius DEI eſſe rectè judicabant, Matth. IX, 2. 3. & Chriſtus ipſe verum DEUM ſe exinde comprobat, ibid. verſ. 6. Is igitur, qui verus DEUS & ſimul & mediator noſter eſt, hoc loco aſtruit, ſe eſſe eum, qui peccata remittat.

§. 68. Voce הוא non incongruè dicitur reſpectum haberi ad *gratiæ hujus immutabilitatem*. Sicut enim Heb. XIII, 8. dicitur: *Jeſus Chriſtus eſt* ὁ ἀυτὸς *idem* (id eſt, immutabilis in ſuâ veritate, miſericordia, promiſſione, beneficiis,) *heri, hodiè & in ſecula:* Ita hoc loco ait Jehovah ſalvans, ſe eſſe הוא *eundem*, qui delet, delevit & delebit vi meriti ſui peccata hominum, donec omnia ad perfectionem abſolutiſſimam perducat.

2. Remiſſionis *modus*. Quomodo deleantur peccata?

§. 69. 2. Remiſſionis peccatorum *modus*. Is duabus exprimitur phraſibus; 1. מחה *delens* (prævaricationes tuas,) de ſignificatu vocis ſuperius actum in *analyſi grammaticâ*. Fit autem peccatorum illa deletio 1.) & *primariò* in *juſtificatione* & regeneratione hominis peccatoris, in qua gratis per ſolam fidem in Chriſti merito recumbentem ipſi peccata à DEO remittuntur, non *ut non amplius inſit peccatum ſed ut non imputetur*. Vide Rom. IV, 5. ſeqq. VIII, 1. Etſi autem perfecta ſit peccati in homine renato remiſſio, nondum tamen perfecta eſt ejus abolitio: manet enim in eo τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, Rom. VI, 6. καὶ τȣ̃ θανάτȣ, Rom. VIII, 24. manet *homo vetus & carnalis*, verſ. 14. *venundatus ſub peccatum*, ibid. manet *lex membrorum repugnans legi mentis, & captivans hominem in lege peccati &c.* verſ. 23. idcirco deletio illa fit quoque 2.) In *renovatione* & ſanctificatione, quando homo renatus Spiritûs Sancti adjutus gratiâ *carnem crucifigit cum concupiſcentiis ejus, ne regnet*

pecca-

peccatum in ſeipſo, Rom. VI, 12. & *renovatur de die in diem*, 2. Cor. IV, 16. Quia autem ad plenam in hac vita ſanctificationem & peccati abolitionem pervenire eſt impoſſibile, ideò deletio peccatorum fit 3.) In *morte* per ablationem *ſenſus* peccati. 4.) *In cinefactione*, per ſublationem ipſius peccati *radicis:* Et tandem plenaria conſummataque fiet deletio 5.) In univerſali & glorioſa *reſurrectione*, ubi ἐπινίκιον cum gloria æterna decantari incipiet, *ubi eſt mors, ſtimulus tuus?* (*ſtimulus autem mortis peccatnm eſt,*) 1. Cor. XV, 55. 56.

§. 70. 2. Ne opinio Papiſtica ſuboriri poſſit, illam deletionem (quæ in regeneratione homini contingit,) notare perfectam peccati exterſionem & omnimodam ablationem, ipſemet Chriſtus explicationem ejus ſubjungit, inquiens: *Et peccatorum tuorum non recordabor.* Quæ phraſis occurrit etiam Jer. XXXI, 34. (ubi de Novi Teſt. fœdere ſermo eſt, attestante Epiſtola ad Hebr. X, 16. 17.) Ezech. XVIII, 22. XXXIII, 16. Tribuitur autem DEO *reminiſcentia* ſeu ἀνάμνησις & *recordatio*, partim quidem μεταφορικῶς καὶ ἀνθρωποπαθῶς, partim etiam μετωνυμικῶς. *Prius*, dùm id, quod hominis eſt, ad DEUM transfertur, qui propriè loquendo, nec rerum oblivioni nec earundem reminiſcentiæ obnoxius eſt. *Poſterius*, dùm per verbum iſtud *cognitionis*, effectus cognitionem conſequens intelligitur *Peccatorum* igitur *non recordari* (ſi de DEO dicatur, & θεοπρεπῶς intelligatur,) *eſt non oſtendere vel edere externum offenſionis atque indignationis documentum:* ſeu *peccata non punire, utpote cùm ſint merito Chriſti tecta, & propter illud remiſſa.* Mich. VII, 18. 19. pulchra hujus phraſeos continetur expoſitio, quam vide.

Recordatio quomodo DEO tribuatur?

§ 71. 3. Remiſſionis iſtius *objectum.* Illud ſunt פְּשָׁעִים וְחַטֹּאות *prævaricationes & peccata.* In *priore parte*, peccata etiam ut objectum conſiderata ſunt, univerſalis ſcil. à Chriſto factæ expiationis: Hîc conſiderantur ut objectum remiſſionis, quæ vi univerſalis λύτρου unicuique verâ fide

Remiſſionis *objectum.*

illud ſibi applicanti contingit. De *priori* loquitur dictum Heb. I, 3. ubi dicitur, quòd Chriſtus δι' ἑαυτοῦ *per ſeipſum purgationem*, καθαρισμὸν *peccatorum noſtrorum fecerit* (*tollens ſcil. ea ſuper lignum in ſuo corpore*, 1. Petr. II, 24.) De *poſteriori* loquitur dictum 1. Joh. I, 7. *Sanguis Jeſu Chriſti Filii DEI emundat nos ab omni peccato.*

4. Fundamentum & meritum.

§. 72. 4. Remiſſionis *fundamentum* & *meritum*. Etſi in verſ. præced. paſſionis & mortis Chriſti facta eſt mentio, quâ ſufficiens λύτρον pro debitis peccatorum noſtrorum eſt perſolutum: tamen non ſine inſigni emphaſi illud hoc etiam verſu repetitur. Ita enim Salvator: *Ego, ego ille, delens iniquitates tuas* לְמַעֲנִי *propter me.* Piſcator Herborn. τελικῶς ſeu *finaliter* vocem illam interpretatur, ut ſit idem ac *propter meam gloriam, ut ſcil. manifeſta fiat bonitas atque miſericordia mea.* Licet autem abſolutè hæc interpretatio rejicienda haud ſit, cùm ad eundem tandem collimet ſcopum, (gloria quippe DEI iſta eſt, quòd præter eum & extra eum non ſit ſalus, Eſa. XLIII, 11. propter illam gloriam manifeſtandam quando DEUS remittit peccata, utique omnia conſequendæ remiſſionis vel ſalutis merita excludit,) tamen textui & ἀντιθέσει præcedenti concinnius eſt, ſi non de cauſa finali, ſed de *cauſa efficiente impulſivâ* h. l. ſermonem eſſe aſſeramus. Præcedit enim operum & meritorum humanorum mentio, propter quæ negat Dominus hominibus quicquam præſtari beneficentiæ: Nunc ſeipſum opponit omnibus cauſis meritoriis atque impulſivis, quòd ipſe ſolus, & propter ſe ſolum (verâ ſcilicet fide apprehenſum,) velit condonare iniquitates. Proponit igitur ſeipſum hîc Chriſtus ut *Mediatorem, propter quem & in quo* DEI dilectio nobis peccatoribus contingit. Quæ Zanchii etiam & Oecolampadii eſt expoſitio, ut ſuperiùs eſt dictum.

§. 73. Eſa. XLIIX, 11. eadem extat Jehovæ loquela, לְמַעֲנִי *propter me, propter me id faciam.* Ubi tamen *de cauſa finali* ſermonem eſſe ſubſequentia oſtendunt verba, ut ſit ſenſus: *propter ſuam gloriam*, aſſerendam ſcil. & manife-

ſtandam Jehovam id præſtiturum. Propius ad locum noſtrum præſentem accedit, quod Eſa. XXXVII, 35. dicit Dominus: *Protegam hanc civitatem ad ſervandum eam,* לְמַעֲנִי *propter me & propter David ſervum meum.* Ubi tamen non ipſius Davidis opera ſive merita, ſed promiſſio à DEO Davidi facta, 2. Sam. VII, 12. ſeqq. Pſal. LXXXIX, 20. ſeqq. Luc. I, 69. 72. quam verâ fide ſibi applicavit, intelligitur. Et ſic nihilominus Soli Mediatori CHRISTO, in promiſſionibus veraci, laus ea in ſolidum vendicatur &c.

PARS III.

Uſum tùm elencticum tùm practicum complectens.

§. 74. B. Lutherus hunc Prophetæ textum exponens: *Hic locus*, inquit, *diligenter cognoſcendus eſt, continet enim maximos fidei noſtræ articulos.* Verè ita eſt, ut in ſalubri ipſius uſu faciemus nunc palam. *Duæ* autem diſtinctæ hac in poſtrema parte conſtituendæ *Sectiones*: *Prior* uſum elencticum exponet, & quæſtiones controverſas proponet, quarum ἐπίλυσις ex hoc textu hauriri poteſt. *Poſterior* uſum practicum in conſolatione, adhortatione, &c. conſiſtentem attinget.

SECTIO PRIOR.

Quæſtiones controverſas exponit.

QUÆSTIO I.

An Chriſtus ſit verus & æternus DEUS?

§. 75. Etſi perduelles Chriſti hoſtes, *Photiniani*, conqueruntur, falsò ſibi tribui, quòd negent veram Chriſti Deitatem ipſumque pro ψιλῷ ἀνθρώπῳ habeant, meris tamen ludere præſtigiis, manifeſtò deprehenduntur. *Catech. Racov. pag. 48.* fatetur, *evidentiſſimo oſtendi poſſe, Dominum*

Jeſum

Jeſum pro puro homine reputari nullo modo poſſe. At quomodo hoc explicant? OSTOROD. in *Inſtit. pag.* 132. *Cùm quis* (inquit) *purus & ſolùm homo perhibetur, duobus modis id intelligi poteſt, & ratione eſſentiæ & ratione qualitatum. Si ratione eſſentiæ illud intelligatur, tùm fatemur, eſſentiam Chriſti utpote veri hominis non aliam niſi humanam eſſe. Sin verò ratione qualitatum, & qualis ille homo ſit, conſideretur, dicimus, non nudum purum & ſolum hominem eſſe, ſed aliquid amplius.* Sic fatentur quidem, Chriſtum eſſe verum DEUM, at audi rurſus præſtigias *Catech. pag.* 64. *Chriſtus* (inquit,) *etſi verus DEUS ſit, non eſt tamen ille ex ſe unus DEUS, qui per ſe & perfectisſima ratione DEUS eſt, cùm is DEUS tantùm ſit Pater.*

§. 76. Lubricis hiſce ſophiſticationibus meritò opponitur iſtud CYRILLI *Lib. XIII. cap. XIII.* ubi explicans locum 1. Joh. V, 20. *Hic eſt verus DEUS & vita æterna,* ſubjungit: *Qui DEUS verus eſt, natura DEus eſt.*

§. 77. Alibi de hoc ipſo tractatur uberius, hac vice unicum ex textu noſtro pro ſtabilienda vera & æterna JESU Chriſti DEitate producimus argumentum, quod tale: *Qui laborioſam ſervitutem & defatigationem ſubiit propter peccata hominum, eademque delet, is eſt Jehova, DEUS Sanctus Iſraëlis. Atqui Chriſtus id ipſum præſtitit. Ergò. Major* in confeſſo eſt, & nititur connexione verſ. 24. 25. cum verſ. 14. 15. ex qua verum naturâ DEUM loqui liquidò conſpicitur. *Minor* tamdiu certa erit & veriſſima, donec hunc textum de Chriſto non agere, evidenter fuerit probatum, id quod nec à Photinianis nec à Calvino fieri unquam poterit. Vide *Part. I.*

§. 78. Addimus argumentum alterum: *Propter quem ſolum delentur & condonantur peccata*, is verus naturâ & æternus DEUS. At propter Chriſtum ſolum delentur & condonantur peccata. E. *Major* tùm expreſsè verſ. 25. continetur, ubi remotis prius omnibus aliis remiſſionis peccatorum, & ſalutis meritis ſe ſolum ſiſtit Jehova, propter quem deleantur

leantur peccata; tùm verſ. 11. ſtabilitur, cujus verba ſunt: *Ego, ego, Dominus, & non præter me Servator.* Minori tota Scriptura ſtabilimentum affert. Act. IV, 12. &c. de exceptionibus hæreticorum agemus in ipſa συζητήσει.

QUÆSTIO II.

An Chriſtus pro peccatis noſtris juſtitiæ divinæ ſatisfecerit?

§. 79. Quemadmodum Philiſtæi olim fontes Abrahæ, quibus utebatur Iſaac, cœno obſtruebant, & implebant pulvere, ut dicitur Gen. XXVI, 15. Sic Photiniani fontem unicum & limpidiſſimum, ex quo ſolo omnis ad filios Abrahæ benedictio & ſalus profluit, Joh. I, 16. quantum in ipſis eſt, obturare & cœno blaſphemiarum ſuarum atque ἑτεροδοξιῶν *obſtruere* non verentur, dum *redemtionis* & ſatisfactionis noſtræ à Chriſto præſtitæ myſterium pernegant. Verùm ſicut non paſſus eſt Iſaac hanc injuriam, ſed fontibus iſtis priſtinum foſſione ſua reſtituit vigorem: Ita meritò nos quoque pro limpida hac ſalutis ſcaturigine aſſerenda & conſervanda contra hoſtes veritatis fortiter pugnamus.

§. 80. Noſtram eamque veriſſimam ſententiam, *quod Chriſtus propter peccata noſtra expianda, & ad juſtitiæ divinæ ſatisfaciendum paſſus & mortuus fuerit*, ex præſenti textu hoc modo firmamus: *Qui ſuſtinet ingentes labores & dolores propter peccata, & propter ſeipſum (laboribus & ſervitute preſſum) peccata delet, is & peccata noſtra eorumque pœnas in ſe ſuſcepit, & pro peccatis ſatisfecit, ita ut non ex ſola & nuda DEI miſericordia (excluſâ ſatisfactione) ea remittantur. At de Chriſto prius affirmat textus præſens Propheticus. Ergò.*

§. 81. Excipiunt nefarii homines, (1.) *in genere, Chriſtum tantùm exempli cauſa paſſum eſſe, non ut ſatisfaceret pro peccatis.* Falsò. Laborare, ſervire & defatigari hîc dicitur Chriſtus, non propter exemplum, ſed *in peccatis* ſeu *propter peccata* delenda ſcil. & expianda. Confer alia Scripturæ loca

 Solis

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

Solis radiis ſcripta, præſertim Eſa. LIII, 4. 5. 6. 1. Pet. II, 24. quibus textui noſtro lux præclara confertur.

§. 82. (2.) *In ſpecie* ad *h. l. Non agi in h. l. de Chriſto vel ipſius ſatisfactione, ſed de moleſtia DEI* καθ' ἀνθρωποπάθειαν *ſic dicta, quam propter peccata hominum ſuſtinuerit.* SOCIN. *in Defenſ. animadverſ. contra Eutropium cap. IV. pag. 126. Non videtur ibi* (h. l. verſ. 24.) *agi de redemtione ulla, ſed tantùm de moleſtia & labore, quem DEUS, humano more loquens, dicit ſe ſuſcepiſſe propter peccata populi, id quod non minus in eo puniendo quàm redimendo, evenire potuit.* Reſp. Quæ Calvino, eadem detorſione uſo, ſuperius reſponſa ſunt, ſunto etiam huic reſponſa exceptioni. Quod Socinianus attexit, laboris illius ſuſceptionem potuiſſe fieri *non minus in puniendo quàm redimendo*, illius ſuprà §. 24. non minus oſtenſa eſt falſitas, cùm DEUS hîc non ut iratus ultor, ſed ut benevolus Redemtor introducatur. Confer quæ de tota hac controverſia diſſerit Dn. D. GERHARDUS *Tom. III. LL. de Juſtificat. §. 35. ſeqq.*

QUÆSTIO III.

An Filius DEI ſeu DEUS verè ſit paſſus?

§. 83. Præter Neſtorium ejusque aſſeclas negant id ipſum *Calviniani*, qui ad *ſolam humanitatem* paſſionem Chriſti reſtringunt, eandem humanitatem non divinitati ſeu divinæ naturæ, ſed toti perſonæ Chriſti, & ſic etiam Filio DEI opponentes. Contra quos in textu noſtro validum militat argumentum, ubi *ipſe Jehova* (qui eſt Filius DEI) *ſibi* ſervilem laborem, & paſſionis moleſtias adſcribit. Idem etiam, qui delet peccata propter ſe, idem, inquam, dicitur paſſus. At qui delet peccata propter ſe, Jehova eſt. E.

§. 84. Obſerva autem hîc 1) Laborem illum ſervitutis ac paſſionis Jehovæ ſeu Filio DEI adſcribi, non ἀσάρκῳ, ſed ἐνσάρκῳ. Etſi enim verbis præteritis utatur Propheta, fit tamen iſtud 1. propter rei futuræ *certitudinem*, more

Prophe-

Prophetis aliàs ſatis uſitato; 2. propter futuræ paſſionis *efficaciam*, quæ profuit etiam antequam fuit. Confer Heb. XIII, 8. Apoc. XIII, 8. 2.) Filium DEI cum Scriptura dici à nobis paſſum & mortuum, non *in naturæ divinæ proprietate*, ſed *in aſſumtæ humanæ naturæ infirmitate*, ut loquitur Leo I. *Epiſt. X. ad Flav.* ſeu ut loquamur cum Apoſtolo, *σαρκὶ carne*, 1. Pet. III, 18. IV, 1.

§. 85. Excipiunt Calviniani, (1.) ἀλλοίωσιν *hanc eſſe, quâ ea, quæ dicuntur de Filio DEI, ad ſolam humanitatem ſint reſtringenda*, cujus ἀλλοιώσεως autor Zwinglius eſt. Verùm de Diaboli iſta larva vide præclarè diſſerentem, eamque detrahentem Lutherum in *Confeſſ. ſua Majori*, & in *Formul. Concord. pag. 770. 771.* (2.) *Eſſe illas prædicationes verbales, figuratas & ſynecdochicas*: quæ Bezæ, Urſini, Piſcatoris & aliorum eſt exceptio. Junius in *Theſ. Theol. Diſp. XXVII. §. 20.* loquendi modum hunc appellat *improprium maximè.* Reſp. 1. Sic ne in omnibus iſtis dictis Act. III, 15. XX, 28. 1. Cor. II, 8. 1. Theſſ. II. 15. Apoc. XI, 8. Spiritus Sanctus impropriè locutus eſt; 2. Hac exceptione Neſtoriano auſu & realis ex unione perſonali reſultans ἰδιοποίησις tollitur, & perſona Θεανθρώπου divellitur, & axioma illud veriſſimum (*actiones & paſſiones ſunt ſuppoſiti*,) convellitur, & lytri ſufficientia ac efficacia enervatur, imò funditûs evertitur, cujus rei teſtem producimus Calvinum *Lib. II. Inſtit. cap. XVII. Sect. I.* ita loquentem: *Equidem fateor, ſi quis ſimpliciter & per ſe Chriſtum opponere vellet judicio DEI, non fore merito locum, quia non reperietur in homine dignitas, quæ poſſit DEUM promereri.*

QUÆSTIO IV.

An Chriſtus paſſus ſit dolores infernales?

§. 86. Per *dolores infernales* nihil aliud intelligimus, quàm horrendam iram & judicium DEI, quô peccata proſequitur, tyrannidem Satanæ, maledictionem legis, abjectionem à facie DEI, æternæque mortis horrorem, quæ

omnia impetu quaſi facto in Chriſti ἀγωνίζοντος & patientis ſanctiſſimam animam irruiſſe, & ad tempus horribiliter eam afflixiſſe, *affirmant* Catholici orthodoxi, *negant* Cacolyci Jeſuitæ. Bellarm. *Lib. IV. de anima Chriſti cap. VIII.* Fr. Suarez. *Controverſ. in 3. Thom. Tom. II. quæſt. XLVI. Sect. 1.* Cujus quæſtionis deciſio, & affirmativæ veritas pateſcet evidentiſſimè, ſi יְגִיעַ laborem, moleſtiam, laſſitudinem ſeu dolorem illum conſideremus, qui h. l. Chriſto Mediatori *verſ. 24.* tribuitur. Dictum eſt ſuperiùs §. *23. cap. LIII. Eſa.* hujus noſtri textus pleniſſimum eſſe quaſi commentarium. Perpendemus igitur hac vice tantùm emphaſin verborum, de hac re in dicto capite LIII. occurrentium.

§. 87. (1.) Verſ. 11. *moleſtia* & laſſitudo illa, cujus jam facta mentio, exponitur per עֲמַל—נַפְשׁוֹ *laborem animæ ipſius:* De emphaſi vocis ſuprà §. *59.* hac vice notari volumus, laborem illum referri ad ipſam Chriſti *animam*, quam judicii divini, maledictionis, abjectionis, & omninò graviſſimarum tentationum Diabolicarum ſenſu, & inda ortâ incredibili mœſtitiâ ac dolore afflictam fuiſſe, conſtat ex Chriſti ipſius ἀγωνίζοντος in horto (antequam corporis παθήματα ſuſtineret) graviſſimâ de hac re querelâ, Matth. XXVI, 38. περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου, *triſtis eſt* (ſummoperè dolens, ſupra modum & undiquaque mœſtitiâ quaſi obruta eſt) *anima mea usque ad mortem*, unde & ibid. verſ. 37. de ipſo narratur, quod *cœperit* λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν *contriſtari atque angi graviſſimè.* Unde etiam diſcipulos ad vigilantiam & preces hortatur, *ne intrent in tentationem*, verſ. 41. eo ipſo oſtendens, omnium exquiſitiſſimis anima ſua ſe affligi tentationum fluctibus, unde etiam confortatione ἐνισχύσει Angeli cœlitùs miſſi opus habuit, Luc. XXII, 43. Confer Joh. XII, 27.

§. 88. (2.) Eſa. LIII, 4. labor iſte & moleſtia porrò ita exponitur, quod Chriſtus ſit נָגוּעַ מֻכֵּה אֱלֹהִים וּמְעֻנֶּה *plagatus* (ita Ariæmont.) *percuſſus DEI* ſeu à DEO *& humiliatus,*

tus, quæ omnia non ad corporis tantùm, ſed animæ etiam affectiones & paſſiones pertinere evidenter conſpicitur.

§. 89. (3.) Præſertim autem verſ. 5. apprimè hoc ipſum explicatur, quando dicitur, מוּסַר שְׁלוֹמֵנוּ עָלָיו *caſtigatio retributionum noſtrarùm ſuper ipſo*. (Quædam equidem exemplaria in ſingulari legunt שְׁלוֹמֵנוּ LXX. *εἰρήνης ἡμῶν* : Vatabl. Tremell. & Vulgat. *pacis noſtræ;* Sed Veneta ac Ariæmont. editio, ut & Schindler. in *Lexic. pag. 1875.* י interpoſito in plurali legunt שְׁלוֹמֵינוּ, quod idem Schindler. *d. l.* vertit *integritatum noſtrarum*, h. e. omnium noſtrûm, à שָׁלַם integer, abſolutus fuit, &c. alii pacificationum noſtrarum, ſed concinnius vertitur *retributionum noſtrarum*, quæ ſignificatio vocis hujus extat Pſal. LXIX, 23.) hoc eſt, caſtigatio, quæ peccatorum noſtrorum juſta retributio eſt, ſeu quæ juſtæ retributionis ac pœnæ loco ob peccata noſtra ſuper nos venire debebat, venit ſuper eum (Chriſtum.) Quænam autem illa *retributio?* Rom. VI, 23. *ὀψώνια ſtipendia peccati mors eſt:* mors ſcil. non temporalis modò, ſed præcipuè æterna, quæ eſt alienatio à gratia DEI, horror inferni, & *συλλήβδην* dicendo, dolor infernalis, ut docet ſubjuncta oppoſitio. Eandem igitur retributionem, eadem ſtipendia d. l. Chriſtum pro nobis ſenſiſſe apertè dicitur. Benè Sanctius Jeſuita in *Eſa. h. l. Diſciplina* (inquit) *retributionis noſtræ ſuper eum*, id eſt, *ſupplicium, quod nos retribuere ac rependere debuimus pro peccatis noſtris, ſuper eum impoſuit DEUS*, id eſt, *quicquid pœnarum DEUS à nobis exigere debuit pro peccatis, id ab innocenti Filio Pater exegit.* Hæc ille, noſtram de ſenſu dolorum infernalium in Chriſto ſententiam liquidò comprobans.

§. 90. (4.) Verſ. 6. dicitur *Dominus* הִפְגִּיעַ, *occurrere feciſſe in Chriſtum patientem iniquitatem omnium noſtrûm*. Ubi *triplex* emphaſis; 1. quòd עָוֹן *iniquitas* (& peccatum & peccati pœna, quod in ſingulari ponitur, ut totus & unus quaſi cumulus peccatorum & pœnarum peccatis debitarum

 innua-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

innuatur, ſicut Joh. I, 29. de Chriſto dicitur, quòd ſit *agnus DEI*, *tollens* τὴν ἁμαρτίαν *peccatum mundi.*) 2. Quòd *iniquitas omnium noſtrûm* (totius generis humani, pœna quæ ob peccata totum orbem innundare debebat;) 3. Quòd *iniquitas omnium noſtrûm fuerit velut agmine facto in Chriſtum quaſi conglomerata & deducta*: (ea enim vis nativa vocis Hebrææ eſt;) at inter has pœnas, peccatis noſtris debitas, præcipuam, dolores ſcil. infernales, Chriſto non fuiſſe impoſitam, quis nobis perſuadebit?

§. 91. (5.) Tandem dicitur etiam *ex carcere & judicio* מִמִּשְׁפָּט (judicio ſcil. iræ divinæ ſuper peccata) *ſublatus*, verſ. 8. *cum peccatoribus numeratus*, verſ. 12. (non ſolùm quando inter duos latrones medio loco cruci affixus eſt, ſed etiam quando ipſemet *peccatum* pro nobis factus, 2. Cor. V. verſ. ult. & *maledictum* Galat. III, 13. & ut ſceleratiſſimus peccator à DEO punitus fuit,) & quæ aliæ in hoc capite occurrunt iſtiusmodi deſcriptiones, ex quarum omnium conſideratione dogma Pontificium falſum, noſtra verò doctrina vera ac orthodoxa eſſe manifeſtò conſpicitur. Alia argumenta, ut & argumentorum adverſariæ partis λύσιν breviatis ſtudio nunc omittimus.

QUÆSTIO V.

An Chriſtus ſit paſſus & mortuus pro omnium hominum peccatis?

§. 92. Etiam hac de quæſtione hoc tempore & in explicatione textûs hujus Prophetici haud inutiliter agitur. Negativam autem amplectuntur abſoluti decreti Patroni, *Calviniani*, qui Chriſtum pro ſolis abſoluto decreto electis mortuum eſſe dictitant. Nos errori iſti (quem alibi jugulatum Scripturæ gladio ancipiti vide, præſertim apud Dn. D. GERHARD. *Tom. III. Loc. de Elect. §. 107. ſeqq.* Meiſner. in Ἀνθρωπολ. *Dec. II. Diſp. XIII.*) hac vice unicum ex textu noſtro collato cum cap. LIII. Eſaiæ, opponimus argumentum: *Illi laborare & ſervire fecerunt Chriſtum in peccatis ſuis,*

(ſeu

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

(ſeu quod idem eſt, illorum peccata Chriſtus in ſe ſuſcepit, preque iis ſatisfecit,) *qui quaſi oves erraverunt. Atqui omnes omninò homines tales ſunt.* Ergò. *Major* collatione textûs præſentis cum Eſa. LIII, 6. qui maximè parallelus καὶ ἐξηγητικὸς iſtius eſt, nititur. *Minor* tùm ex manifeſta litera dicto verſ. 6. tùm ex collatione locorum Pſal. XIV, 2. 3. Rom. III, 11. 12. elucet. Alia ad conflictum differimus.

QUÆSTIO VI.

An Chriſtus etiam ſecundùm divinam Naturam ſit noſter Mediator?

§. 93. Sicut Calviniani divinam Chriſti naturam à paſſione: ita *Stancarus* (de cujus erroris origine primâ vide Oſiand. *Cent. XVI. Hiſt. Eccleſ. Lib. III. cap. XXIII.*) & qui ipſum ſequuntur, *Jeſuitæ*, eandem à paſſionis merito & mediationis officio excludunt. Utrumque erroneum & falſum eſt. De *priori Quæſt. III.* actum. De *poſteriori* ſententia ut hac *Quæſtione* agamus, monet nos ἀφορμῆς concinnitas. Suppeditatur enim nobis in textu præſente *tùm* noſtræ ſententiæ κατασκευῆς, *tùm* objecti à contraria parte argumenti ἀνασκευῆς firmamentum.

§. 94. 1.) Pro noſtræ ſententiæ ſtabilitione ita λογιζόμεθα: *Qui propter peccata noſtra expianda laboravit* (in redemtione) *& peccata propter ſe ut mediatorem delet* (in juſtificatione,) *is ab officio mediatoris excludi minimè debet vel poteſt. At Chriſtus ut Jehova idipſum præſtat.* Ergò. *Minor* ex illa ratione patet, quia hic ipſe, qui loquitur, eſt Jehova, de ſe aſſerens, quòd ſerviat, quodque peccata remittat.

§. 95. 2.) Pro ſua opinione ita concludunt *Stancariſtæ: Alium eſſe oportet mediatorem, & alium cui fit reconciliatio. Atqui Chriſtus quà Λόγος & DEUS, non eſt alius ab eo, cui ſit reconciliatio. Ergò Chriſtus quà Λόγος non eſt mediator.* At ex noſtro textu *Majoris* falſitas liquido oſtendi poteſt. Dicit enim Salvator, quòd reconcilientur ſibi homines propter

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

pter *ſeipſum*, לְמַעֲנִי ut mediatorem ſcilicet, pro peccatis hominum λύτρον ſufficiens perſolventem. Confer 2. Cor. V, 19. Alias ad argumentum reſponſiones vide *Tom. I. Locorum* Dn. D. Gerhardi *de Perſona Chriſti* §. 180.

QUÆSTIO VII.

An peccatorum remiſſio per totalem eorundem deletionem ſit definienda?

§. 96. Ita vult BELLARMIN. *dum in baptiſmo peccata verè & totaliter tolli, (Lib. I. de Bapt. XIII.) in Juſtificatione prius peccata fugari, poſteà ſuccedere infuſionem gratiæ, (Lib. II. de Juſtificat. cap. II.) nullam ob deletionem iſtam peccatorum imputationis juſtitiæ Chriſti neceſſitatem eſſe, (Lib. II. de Juſtificat. cap. VII.) concupiſcentiam in renatis reliquam non eſſe peccatum, (Lib. V. de amiſſ. grat. & ſtat. peccat. cap. VII.)* ἀγράφως καὶ ἀντιγράφως dictitat. Cui aſtipulantur Gregor. de Valent. *Tom. II. Diſp. VIII. de grat.* BECANUS *Part. II. Tract. IV. de gratia quæſt. I.* COSTERUS in *Enchirid. de peccat. orig. pag. 394.* & alii. Contrà Orthodoxorum ſententia hæc eſt, *quòd peccatorum remiſſio non ſit totalis peccati deletio, ſed ejus ad reatum non imputatio.*

§. 97. Superius §§. *69. 70.* hac de re aliquid dictum. Hoc loco dicimus, argumentum Bellarminianum, quod ex voce מְחֵה ſive *delendi* in Pſal. LI, 3. (ubi idem verbum eſt, quod in hoc textu Prophetico) nectit, nullius planè eſſe ponderis, *cùm* 1.) de deletione illa non ex cenſurâ rationis humanæ, ſed ex ſchola Spiritûs S. ſit judicandum, quæ peccata in juſtificatione & remiſſione tantùm *tegi*, *non imputari*, Pſal. XXXII, v. 2. Rom. IV, 8. nequaquam verò penitus extergi aſſerit: *cùm* 2.) in Pſal. LI, 11. manifeſta addatur explicatio, quomodo David peccata ſua deleri velit, quando verſ. 11. dicit: *Abſconde facies tuas à peccatis meis.* Verſ. 13. orat; *ne projicias me à facie tua*, ubi amica facies *gratiæ* & miſerationis intelligitur: averti autem à peccatis ſuis petit faciem, auſteram ſcil. *iræ* ac indignationis. Quod ſi verò

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

peccatum ita remittitur, ut DEus illud facie ſua irata non reſpiciat, utique in ipſa remiſſione ipſum peccati materiale ſeu vitioſitatem naturæque corruptionem manere neceſſum eſt. *Cùm 3.)* in noſtro etiam textu explicatio habeatur iſtius deletionis. *Prima* quidem in ipſâ voce מָחָה, vide ſuperius §. *42. altera* in phraſi, *non recordabor*, quæ DEI, non peccatum omnino ex natura extergentis, ſed idem merito Chriſti tegentis & perſonæ non imputantis, neque propter peccatum ſeverè punientis actionem denotat. Vide D. Gerhard. *Tom. IV. LL. de Baptiſ. §. 130. ſeqq.*

QUÆSTIO IIX.

An & quomodo miniſtri Eccleſiæ dicantur peccata remittere, & abſolvere?

§. 98. Remotis omnibus aliis cauſis, ſibi ſoli Jehova Salvator remiſſionis peccatorum opus vendicat: *Ego ego ſum, qui deleo* &c. vide ſuprà *§. 66.* quæritur ergò; *cur & quomodo Apoſtolis & miniſtris Eccleſiæ alibi idem opus adſcribatur*, Math. XVI, 19. XVIII, 18. Joh. XX, 23. *Reſp.* Excluduntur in noſtro textu non cauſæ ſubordinatæ & *organicæ*, ſive reſpectu DEI ſive reſpectu hominum conſiderentur, ſed cauſæ duntaxat *meritoriæ*. Ita ergò de tota hac re habendum. DEUS eſt, qui convertit, *juſtificat*, peccata remittit, Rom. VIII, 33. idque vi meriti à Chriſto præſtiti, 1. Cor. VI, 11. 1. Pet. I, 2. illud autem facit *vel ἀμέσως immediatè*, in converſione quorundam miraculoſâ & extraordinariâ, Act. IX, 3. ſeqq. *vel ἐμμέσως mediatè* & per illa organa, quæ ipſemet inſtituit. *Media* illa ex parte DEI ſunt verbum *tum ἀκουστὸν*, *audibile*, ad quod pertinent *Lex divina*, *quæ iram operatur*, Rom. IV, 15. & *Evangelium*, ex quo *concipitur fides*, Rom. X, 17. cùm ſit *potentia DEI ad ſalutem omni credenti*, Rom. I, 16. *tùm ὁρατὸν viſibile*, quæ ſunt Sacramenta gratiæ divinæ σφραγῖδες.

§. 99. Illa organa ut δύναμιν ſuam exerant, ab agente alio

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

alio opus eſt moveri. Cujus rei gratia inſtitutum *miniſterium verbi ſeu Spiritu*, 2. Cor. III, 8. & conſtituti miniſtri Evangelii, 1. Cor. III, 5. qui ſunt οἰκόνομοι μυςηρίων Θεῦ, 1. Cor. IV, 1. hoc eſt, divina organa ad actionem propter quam inſtituta ſunt divinitùs, elevant, & tùm *verbo legis* terrent ac peccata accuſant, tùm *Evangelii voce*, ut & verbi ὁρατῦ ſacramentorum adminiſtratione conſolantur, erigunt & peccata remittunt, utrobique tamen Spiritus Sanctus eſt, *qui arguit mundum de peccato*, Joh. XVI, 8. DEUS eſt, qui miniſtris plantantibus & rigantibus *ipſe dat incrementum*, 1. Cor. III, 6. Et ita ad ipſum ſolum omnis demum juſtificandi & ſalvandi redit δύναμις καὶ ἐνέργεια, poteſtas & efficacia. *Breviter*: DEUS hîc agit αὐτοκρατορικῶς *principaliter* & directivè: Miniſtri agunt ὀργανικῶς, διακονικῶς καὶ ὑποτακτικῶς, *miniſterïaliter*, inſtrumentaliter & ordinativè. Unde Θεῦ σύνεργοι, 1. Cor. III, 9. & *tùm ſeipſos tùm alios ſervare*, 1. Tim. IV, 16. vi ſcil. verbi, quo tractant, dicuntur.

QUÆSTIO IX.

An in negotio juſtificationis & ſalutis noſtræ locus aliquis ſit tribuendus meritis hominum?

§. 100. Bona opera hominem non tantùm *verè juſtificare*; (nimirum juſtificatione non *primâ*, quam *per infuſionem gratiæ, deletis prius peccatis*, definiunt, ſed *ſecundâ*, quam dicunt *non facere juſtos ex impiis, ſed juſtiores ex juſtis*:) *ſed & verè ac propriè eſſe merita, & merita non cujuscunque præmii, ſed ipſius vitæ æternæ*, ſtatuunt Romanenſes, quorum prius BELLARM. proponit *Lib. IV. de Juſtif. cap. XVIII.* poſterius *Lib. V. cap. I.*

§. 101. At his & aliis juſtificationis & ſalutis mediis gloria Chriſti haud parum derogari, ex noſtro perſpicitur textu Prophetico, in quo (1.) Soli Jehovæ Mediatori juſtificationis & remisſionis peccatorum beneficium adſcribitur. *Neve excipiatur*, ſermonem eſſe de juſtificatione primâ, non

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

de ſecundâ, conjungimus locum Act. IV, 12. ubi ipſimus etiam ſalutis nullam aliam cauſam meritoriam eſſe præter ſolum Chriſtum, liquidò evincitur. (2.) Omnia operum tàm ceremonialium, quàm moralium merita in ἀντιθέσει verſ. 22. ſeqq. antecedente removentur, vide ſuprà §. 53. (3.) Remotis illis *propter ſe* (utique ſolum) beneficia iſta contingere aſſerit Jehova verſ. 25.

§. 102. (4.) Fundamentum remiſſionis peccatorum & ſalutis in eo conſtituitur, quod infiniti meriti precium in paſſionis redemtoris ſit perſolutum, *verſ. 24.* qualis infinitas ab operibus humanis, jam antè *debitis*, Luc. XVII, 10. Eph. II, 10. *imperfectis*, Philip. III, 12. *immundis*, Eſa. LXIV, 6. &, ſi in ſe vel reſpectu actus juſtificationis conſiderentur, *coram tribunali divino ἀδοκίμοις*, Pſal. CXLIII, 2. Job. IX, 2. 3. &c. quàm longiſſimè abeſt. (5.) *Verſ. 26.* ſubſequentes omnes à primo Parente progeniti arguuntur peccati eſſe obnexii, vid. §. 54. ex quo concludit Paulus, & nos cum illo: *Omnes peccaverunt & deſtituuntur gloriâ DEI, juſtificantur autem gratis per illius gratiam, per redemtionem, quæ eſt in Chriſto JEſu &c.* Rom. III, 23. 24. Auguſtin. *Lib. IV. ad Bonif. cap. IV. Sicut ſolus Filius DEI factus eſt Filius hominis, ut nos ſecum filios DEI faceret: ita pro nobis ſolus ſuſcepit ſine malis meritis pœnam, ut nos per ipſum ſine bonis meritis conſequeremur indebitam gratiam.*

QUÆSTIO X.

An detur animarum poſt mortem purgatorium?

§. 103. Purgatorium ſuum ſic deſcribunt Pontificii, *quòd ſit locus quidam, in quo tanquam in carcere poſt hanc vitam purgantur animæ, quæ in hac vita non plene fuerunt purgatæ, ut nimirum ſic purgatæ in cœlum ingredi valeant, quò nihil intrabit coinquinatum.* Bellarm. *Lib. I. de Purgat. cap. I.* Ignis iſte fatuus, & fanaticus jam diu ex fontibus Iſraëlis ex-

 tinctus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

tinctus & exploſus eſt, hac vice hoc unum monemus, non ἄγραφον modò eſſe, ſed ἀντίγραφον etiam iſtum fidei Papiſticæ articulum, & nominatim pugnare cum dictis, quæ de *purgatione peccatorum noſtrorum* loquuntur. Illa enim 1.) perfectè remitti; 2.) In hac vita iſtud fieri, oſtendunt verba noſtri textus *verſ.* 25. (Confer Mich. VII, 18. 19.) & alia dicta evidentiſſima Heb. IX, 14. 1. Joh. I, 7. Apoc. I, 6. VII, 14. Epheſ. V, 26. Tit. III, 5. Act. XV, 9. &c. Si igitur purgatio peccatorum duntaxat in hac vita ſperanda, fruſtrà ſtatuitur aliquod Purgatorium poſt hanc vitam. Sed verum prius, ergo & poſterius, &c. Auguſtin. *Lib. I. de peccat. meritis & remiſſ. cap. XXVIII. Non eſt ullus ulli medius locus, ut poſſit eſſe' niſi cum Diabolo, qui non eſt cum Chriſto.* Et *Lib. IV. de Baptiſ. cap. XXVIII. Fides Catholica non novit, niſi duo loca, ubi homines ſint futuri perpetuò, cœlum beatorum, & infernum damnatorum.*

SECTIO POSTRIOR.

Uſum practicum in beata paſſionis Dominica meditatione attingens.

§. 104. Gal. III, 1. Apoſtolus Paulus de ſuis ait auditoribus, quòd ipſis, *inter ipſos crucifixus Jeſus Chriſtus, ante oculos* προεγράφη, *deſcriptus vel depictus ſit*, quô ſermonis genere tùm ipſos tùm nos omnes admonet 1.) *De verbi divini Apoſtolica prædicatione*, quæ tam clarè tamque perſpicuè myſterium paſſionis Chriſti nobis inculcat, ac ſi ipſimet Chriſtum in cruce pendentem vidiſſemus. 2.) *De fidei certitudine*, quòd tantâ πληροφορίᾳ poſſit & debeat ea eſſe prædita, ac ſi ipſimet Chriſtum in crucem ſublatum & *pro nobis* patientem vidiſſemus. 3.) *De paſſionis continua meditatione*, quod crucifixum hunc Chriſtum ſemper intueri, hoc eſt, paſſionem ipſius, hujusque fructum & efficaciam meditari debeamus.

§. 105. Intuebimur igitur & hac vice oculis cordis cru-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

ſem Domini, quæ etiam in textu noſtro Prophetico ante oculos quaſi προεγράφη. Videbimus enim & inveniemus in eâ (α) Summum *myſterium* ; (β) Pleniſſimum *theſaurum* ; (γ) Pulcherrimum *exemplum*. *Primum* uſum διδασκαλικόν : *Alterum* παρακλητικὸν : *Tertium* παιδευτικὸν nobis ſuppeditabit: de quibus porrò breviſſimè.

In paſſione Chriſti proponitur.

1. Summum myſterium.

§. 106. 1. *Summum myſterium* & miraculorum miraculum in eo latet, quod Jehova dicit, *ſe laboraſſe ſerviliter, ſe defatigatum eſſe hoſtiliter:* quod ita exponitur in N. T. quod *autor vitæ ſit interfectus*, Act. III, 15. *Dominus gloriæ crucifixus*, 1. Cor. II, 8. O verè myſterium & miraculum! ὁμολογουμένως μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον vocat Paulus, quòd *DEUS manifeſtatus in carne*, id eſt, homo factus eſt, 1. Tim. III. verſ. ult. at quantò mirabilius, quòd DEus non ſolum homo factus, ſed & in carne paſſus eſt ? *Mirabile eſt*, dixerunt pii veteres, *DEum omnia feciſſe propter hominem, magis mirabile eſt, DEum ipſum hominem eſſe factum propter hominem, maximè verò mirabile eſt, DEum hominem factum, pati ac mori propter hominem.* Inde igitur elucet (*a*) DEI infinita erga homines *miſericordia* ; (*b*) Hominum infinita *miſeria*, quæ infinito bono καλῶς πάντα ποιοῦντι, Marc. VII, 37. opus habuit ; (*c*) Infinita λύτρου Salvatoris *efficacia*.

Uſus διδασκαλικός.

2. Pleniſſimus theſaurus.

§. 107. 2. *Pleniſſimum theſaurum* in vulneribus & latere crucifixi Chriſti contuemur & invenimus, ex quo πληρώματι ſeu *plenitudine nos omnes accipimus gratiam pro gratiâ*, Joh. I, 16. Is digito exerto à Propheta noſtro, vel Chriſto potius ipſo, oſtenditur, dum *remiſſionis peccatorum* gratuitæ, quæ vi meriti infiniti Salvatoris nobis contingit, fit mentio. In quo beneficio verè reliqua omnia (quæ alibi ſingillatim expenduntur clariùs,) ceu in epitome quadam continentur: quò reſpicit Apoſtolus Rom. IV, 6. 7. 8. ex quo loco talis naſcitur demonſtratio : Μακαρισμὸς ſeu beatitudo hominis eſt beneficiorum Chriſti maximum eorundemque quædam ἐπιτομή. Jam verò remiſſio peccatorum, Davide atteſtante, eſt μακαρισμὸς τοῦ ἀνθρώπου. Ergò, Et quid multis?

cùm Paulus dixiſſet Rom. VIII, 30. *Quos juſtificavit* (quibus peccata remiſit, in hoc enim conſiſtit juſtificatio noſtra, Rom. IV, 5. 6.) *illos glorificavit*, ſtatim *verſ.* 32. ſubjicit; *Deum tradendo* (in mortem) *Filium proprium donaſſe nobis omnia.*

Uſus παρακλητικός.

§. 108. Hæc quomodo πρὸς παράκλησιν & conſolationem mentium afflictarum faciant, non eſt obſcurum, σηλάλησιν uſum iſtum comprehendit Apoſtolus d. l. verſ. 33. *Quis accuſabit electos DEI? DEUS qui juſtificat* (qui peccata remittit.) Verſ. 34. *Quis eſt qui condemnet? Chriſtus Jeſus, qui mortuus eſt, imò qui & reſurrexit, qui & eſt ad dextram DEI, qui etiam interpellat pro nobis.* Verſ. 35. *Quis ſeparabit nos à charitate DEI? &c.* Hæc eſt occultatio illa & requies territarum columbularum Chriſti *in foraminibus petræ*, de qua Cant. II, 14. illius ſcil. Petræ, quæ perforata eſt clavis divinæ juſtitiæ in cruce, ex qua ſcaturit aqua, quæ ſordes peccatorum omnium abluit, 1. Joh. I, 7. conſcientias mundat, Heb. IX, 14. & coram DEI oculis nos glorioſos reddit, Epheſ. V, 25. 26. 27. &c.

3. Pulcherrimum exemplum.

§. 109. 3. *Pulcherrimum exemplum* in viſione Chriſti crucifixi oſtendi & proponi, patet ex 1. Pet. II, 21. *Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens nobis* ὑπογραμμὸν *exemplum ſeu præſcriptum, ut inſiſtamus veſtigiis ejus.* Videtur Apoſtolus reſpicere ad typum Exod. XXV, 40. quando Moſi vox divina taliter ſonat: *Inſpice & fac ſecundùm exemplar, quod tibi in monte oſtenſum eſt.* In quem locum ita Gregor. *Lib. I. Regiſtr. cap. X. Inſpice exemplar obœdientiæ, patientiæ, fortitudinis, caritatis, humilitatis, contemtus mundi, omniumque virtutum, quod tibi in monte Calvariæ à Chriſto oſtenſum, ita tabernaculum virtutibus omnibus adornatum & perfectum DEO in anima tua conſtrues.*

Uſus παιδευτικός.

§. 110. Ὑπόδειγμα, *exemplum dedi vobis* (inquit Salvator ipſe Joh. XIII, 15.) *ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.* Dedit tale ὑπόδειγμα, & ὑπογραμμὸν præſcripſit etiam in oraculo noſtro Prophetico, in quo παιδεύσ-

μαι

μεν & monemur, 1.) *Ut peccata pœnitenter agnoſcamus.* Illa (α) infinitum bonum ſuppliciis iſtis & doloribus immenſis affecerunt. (β) Gratis à DEO propter Chriſti meritum condonantur. Ergò meritò agnoſcenda, deploranda, confitenda. Hûc pertinet, quod Gregor. *in Pſal. LI. Tom. II. pag. 954.* ex Oraculo noſtro deducit, quando ait: *Per Prophetam Dominus dicit; Ego ſum, qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero: Tu autem memor eſto* (etſi in fonte Hebraico aliter legatur,) *& judicemur. Audi, quâ conditione iniquitatum tuarum ſe eſſe immemorem dicat, videlicet ſi tu memor fueris. Cave ergò, ne unquam, quod deliquiſti, à memoria tibi excidat, aut aliqua oblivione peccata tua obliteres, &c.*

1.) Ad peccatorum *agnitionem.*

§. 111. 2.) *Ut à peccatis diligenter caveamus.* Illa tot & tantas Salvatori noſtro faceſſcere moleſtias. Meritò igitur cane vitantur pejus & angue. Illa *gratis* remittuntur, meritò igitur à peccando inpoſterùm abſtinetur, ne in vanum *gratiam* illam Dei receperimus, 2. Cor. VI, 1. *Sanus factus es* (ajebat Chriſtus ad hominem ex 38. annorum ἀσθενείᾳ gratiâ ſuâ convaleſcentem,) *noli amplius peccare, ne deterius tibi aliquid contigat.* Eraſmus & nos peccato κακῶς ἔχοντες, Matth. IX, 12. ægritudine παντοδαπῶς affecti, Eſa. I, 6. imò planè *in peccatis mortui*, Eph. II, 5. ac fuſus eſt ſanguis medici, & factus eſt medicamentum ægroti. *Ejus livore ſanati ſumus*, Eſa. LIII, 5. *& vivificati.* Eph. II, 5. *Ambulemus igitur in luce*, 1. Pet. I, 7. opera *tenebrarum* fugientes, Rom. XIII, 12. *ne poſteriora deteriora fiant prioribus*, 2. Pet. II, 20.

2.) Ad peccatorum *vitationem.*

§. 112. 3.) *Ut peccata condolenter remittamus.* Chriſtus ex mera gratia noſtra peccata remittit, illorum *non amplius recordatur*, quin potius *in profundum maris abjicit*, Mich. VII, 19. *decem millia talentorum* remittit, Matth. XVIII, 24. 27. *& chirographum delet, quod contra nos eſt*, Coloſſ. II, 14. ſimus igitur (& eſſe jure debemus) & hîc *imitatores Chriſti*, 1. Cor. XI, 1. Eph. V, 1. & in condonando proximi errata faciles, ita verè & fidenter DEO preces noſtras offerre & dicere poſſumus: *Remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus*

3.) Ad peccatorum *condonationem.*

debito-

debitoribus noſtris, Matth. VI, 12. *ſi enim* (inquit Chriſtus ibid. verſ. 15.) *non dimiſeritis hominibus peccata eorum, nec Pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.* Confer Matth. V, 23. ſeqq. XVIII. verſ. ult. Marc. XI, 25. 26.

Concluſio. §. 113. Vidimus igitur, quomodo in Oraculo noſtro Chriſtus crucifixus *ante oculos* Pauli verbo nobis ſit *depictus*: Illum qui debito & dicto modo intuetur hîc in verbo & per fidem: videbit etiam olim in cœleſti gaudio per apertam ſpeciem, 1. Cor. XIII, 12. *ibi vacabimus & videbimus, videbimus & amabimus, amabimus & laudabimus: ecce quod erit in fine ſine fine!* ut verbis Auguſtini *Lib. ult. de Civit. DEI, cap. ult.* hac vice concludamus.

CORONIS.

I.

Ex eo, quod *ſanguis Chriſti* dicitur *ab omni iniquitate nos mundare*, 1. Joh. I, 7. Ebr. IX, 14. & *juſtificare* ſeu remittere peccata, Rom. V, 9. id quod *ſolius* DEI eſſe, Eſa. XLIII, 25. aſſeritur, rectè cum B. Chemnitio *Libr. de duab. Nat. in Chriſto cap. XXI. XXIV.* concludimus, humanitati Chriſti per & propter unionem perſonalem attributa verè divina & infinita eſſe communicata. Confer Matth. IX, 2. 3. 6.

II.

Caput Eſa. LXIII. usque ad verſ. 7. & de *JEſu Chriſto*, & de ejus *paſſione*, paſſionisque glorioſiſſima cataſtrophe primariò agere, orthodoxè & convenienter dicitur, contra *Calvinum*, & alios, qui utrumque vel alterutrum negant.

(0)

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Royal Library, Copenhagen.
1,-136 4° 1057